

Mindent a kéznek!

**Múzeumpedagógiai innováció a bécsi ZOOM Kindermuseumban és a
gyermekmúzeumok fejlesztésének hazai lehetőségei**

Tartalom

1. Bevezető.....	5
2. A gyermekmúzeumok múzeumpedagógiai innovációi.....	8
2.1. A gyermekmúzeumok pedagógiai előzményei.....	8
2.2. A gyermekmúzeumok pedagógiai koncepciójának kialakulása.....	11
2.3. Tanulás a gyermekmúzeumokban.....	15
2.4. Iskolák és gyermekmúzeumok lehetséges együttműködési formái.....	18
3. A ZOOM Kindermuseum.....	20
3.1. A ZOOM Kindermuseum alapítása.....	20
3.2. A ZOOM Kindermuseum pedagógiai koncepciója.....	21
3.3. A múzeumi interpretáció múzeumpedagógiai elemzése.....	22
3.3.1. Óceán.....	22
3.3.2. Műterem.....	23
3.3.3. Filmstúdió.....	23
3.3.4. Kiállítás.....	24
3.4. Múzeumpedagógiai programok.....	31
3.4.1. Vendégelőadók.....	31
3.4.2. Nyári gyermekakadémia.....	31
3.4.3. Felnőtt programok.....	32
3.5. Múzeumpedagógiai módszerek.....	32
3.6. Kommunikáció a múzeumpedagógia szolgálatában.....	33
4. Magyarországi kezdeményezések.....	35
4.1. A magyarországi gyermekmúzeumok előfutárai.....	35
4.1.1. Csodák Palotája.....	35
4.1.2. Mini City- interaktív gyerekváros.....	36
4.1.3. Győri Gyermekmúzeum.....	37

4.2. Mesemúzeum.....	39
4.2.1. A Mesemúzeum alapítása.....	39
4.2.2. A Mesemúzeum pedagógiai koncepciója.....	39
4.2.3. A múzeumi interpretáció múzeumpedagógiai elemzése	41
4.2.4. Múzeumi programok.....	45
1. Csoportos programok.....	46
2. Családi programok.....	46
3. Műhelyek.....	47
4.2.5. Múzeumpedagógiai módszerek.....	47
4.2.6. Kommunikáció a múzeumpedagógia szolgálatában.....	48
4.2.7. Jövőbeni tervek.....	49
4.2.8. Iskolákkal való együttműködés – a pedagógusokkal kitöltött kérdőív kiértékelése.....	50
4.3. Eszterházi Tündérvilla – egy megalakulóban lévő gyermekmúzeum koncepciója.....	51
4.3.1. Az Eszterházi Tündérvilla alapítása	51
4.3.2. A múzeumi interpretáció múzeumpedagógiai elemzése	51
4.3.3. Múzeumi programok és iskolákkal tervezett együttműködés...53	
4.4. Hiányosságok, fejlesztési lehetőségek.....	55
5. Összegzés.....	58
Bibliográfia.....	60
Mellékletek.....	64

1. Bevezető

„A 20. század a formális, tantermi tanulás korszaka volt, a 21. század a személyes, minden szintéren zajló tanulás kora. A tanulás többé nincs a tanterem falai közé zárva, nem csupán oktatási intézményekben, hanem olyan kulturális intézményekben is zajlik, mint amilyenek a múzeumok.”¹

A gyermekmúzeum fogalmával először németországi múzeumpedagógiai gyakorlatom során találkoztam, és mivel ez eddig ismeretlen volt számomra, felkeltette az érdeklődésem, ám mikor hazai intézmények után szerettem volna nézni, rá kellett döbbernem, hogy mennyire kevésbé ismert akár ez az intézménytípus, akár maga a fogalom Magyarországon. Így úgy döntöttem, hogy érdemes lenne közelebbről megvizsgálni ezt a mozgalmat, módszereit, és megvizsgálni azt, hogy milyen hasonló jellegű kezdeményezések jelennek meg nálunk.

A gyermekmúzeum fogalma hazánkban ugyan még csak igen szűk körben ismert, ám az intézmény az Egyesült Államokban már az 19. század vége óta, Nyugat-Európában pedig az 1970-es évek óta az informális tanulás egyik meghatározó helyszíne. A gyermekmúzeum speciális módszertani újításaival a lifelong learning útján való elindulás kiváló lehetőségét nyújtja. Ahogyan a nyugati szakirodalomban gyakran jellemezni is szokták: egy kulturális tér jövővel, perspektívával.² Ha megkésve is, de lassan hazánkban is egyre fontosabb szerepet töltenek be gyerekmúzeumok, hiszen újszerű múzeumpedagógiai módszereik kétségbevonhatatlan hatást gyakorolnak a múzeumi tanulásról alkotott nézeteinkre, ez a folyamat pedig aktualitást ad a témában való elmerülésnek.

Dolgozatomban először a gyermekmúzeumok kialakulásának történetét és működésük alapelveit mutatom be, majd a gyermekmúzeumok különböző társadalmi, pedagógiai funkcióit vizsgálom. Elsődleges célkitűzésem, hogy megvizsgáljam mely szinteken, milyen módszerekkel csatlakozik a lifelong learning gondolatkörhöz a gyermekmúzeum, miben más, mint egy hagyományos múzeum, illetve egy múzeum gyerekrészlege, valamint mennyiben szükséges más, klasszikus múzeumoktól független működése. Mindezek mellett feltérképezem az iskolákkal, óvodákkal és családokkal való együttműködés formáit, valamint hazai és

¹ Haas, Claudia (2007): Families and Children challenging Museums. In: Lord, Barry (szerk.): *The Manual of Museum Learning*. Plymouth. AltaMira Press. p.52.

² Zacharias, Wolfgang (1994): Initiative Kindermuseum: Ein neuer Kulturort im Trend der Zeit? In: Nel Worm(Szerk.): *HANDS ON!: Kinder – und Jugendmuseum. Kulturort mit Zukunft*. Unna. Bundesverband der Jugendkunstschulen und Kulturpädagogischen Einrichtungen e. V.. 1994. p.12.

külföldi vizsgálatok alapján elemezni szeretném ezek magyarországi jövőbeli fejlesztési lehetőségeit.

Céлом továbbá, hogy megvizsgáljam a gyermekmúzeumokban megjelenő múzeumpedagógiai módszereket, és megfigyeljem mennyiben újszerűek ezek a hagyományos múzeumokban alkalmazott módszerekhez képest. Az innovatív módszerek megfigyeléséhez mint jó, követendő példát a bécsi ZOOM Kindermuseum módszereit elemzem. Továbbá feltérképezem, hogy milyen ilyen irányú kezdeményezések vannak Magyarországon, milyen esetleges hiányosságok vannak még ezen a területen, mennyiben, illetve milyen irányba lehetne fejleszteni ezt az intézménytípust hazánkban.

A kutatásomat két hipotézis mentén építettem föl. Első feltételezésem, hogy a gyerekmúzeumok különösen nyitottak az innovatív, interaktív múzeumpedagógiai módszerekre, céljuk a tanulás megszerettetése a gyerekekkel, így kiváló terei az egész életen át tartó tanulásba való becsatlakozásnak. Második feltételezésem, hogy a szóban forgó intézmények az iskolákkal való együttműködésük során, valamint sokszínű fejlesztő programjaikkal informális úton segítik a formális oktatás keretein belül zajló kompetenciafejlesztést.

Szekunder kutatásom alapvetően német és amerikai források vizsgálatán alapul.³ Az elméleti megalapozás során felhasznált reformpedagógiai (Dewey, Montessori, Piaget), szociológiai-szociálpszichológiai (Schulze, Riesman), múzeumpedagógiai (Lord, Koltai, Vásárhelyi), és kimondottan a gyermekmúzeumok módszertanával foglalkozó művek mellett (Brodel, Pearce, Worm) a kutatásban a tanulmányozott múzeumok belső anyagaira kívánok építeni.

Hipotéziseim alátámasztásához a külföldi és hazai szakirodalom áttekintése után hat intézményt vizsgáltam.

Először mint jó példát a bécsi Zoom Kindermuseumot tanulmányoztam, majd a nemzetközi kitekintés tükrében azt vizsgáltam, hogy a gyermekmúzeumi eszme mennyire valósul meg a hazai kezdeményezésekben. Magyarországon az alábbi intézményeket vontam be a vizsgálatba: Csodák Palotája (Budapest), MiniCity(Budapest), Győri Gyerekmúzeum (Győr), Mesemúzeum (Budapest), Eszterházi Tündérbert (Fertőd).

A kutatás során strukturált interjút készítettem a vizsgált intézmények vezetőivel és múzeumpedagógusaival, esettanulmányt végeztem a ZOOM Kindermuseumban, részt vettem

³ Elsősorban az Assotiations of Children's Museums és a Bundesverband Deutscher Kinder- und Jugendmusenn kiadványai alapján dolgoztam.

a különböző intézmények múzeumpedagógiai foglalkozásain, továbbá elemeztem a vizsgált múzeumok honlapjait, múzeumpedagógiai eszközeit, kiadványait, óravázlatait, éves jelentéseit. Emellett kérdőíves felmérést végeztem a múzeumlátogatás iskolában való hasznosíthatóságáról a budapesti Mesemúzeumban tett látogatás kapcsán egy általános iskola alsó tagozatán tanító pedagógusokkal.

2. A gyermekmúzeumok múzeumpedagógiai innovációi

“A gyermekmúzeum egy olyan intézmény, ami a gyerekek igényeit hivatott szolgálni, olyan kiállítások és programok szervezésével, amelyek felkeltik a kíváncsiságot, és tanulásra motiválnak. A gyermekmúzeumok non-profit szervezetként működnek, felkészült szakmai személyzettel, tanítási célzattal nyitva állnak a látogatók számára.”⁴

- Az Association of Children's Museums nemzetközi szakmai szervezet definíciója

2.1. A gyermekmúzeumok pedagógiai előzményei

A gyermekmúzeumok elméleti kiindulópontjának a 19. század végi, 20. század eleji reformpedagógiák létrejöttét tekinthetjük. A 19. század utolsó harmadában a gyermekek szerepe megváltozott, a gyermek a családi élet központjába került, és a tudomány is tudatosan elkezdett foglalkozni a gyermekkor sajátosságaival. Az 1800-as évek végétől az oktatással, neveléssel kapcsolatos új elképzelések jelentek meg. Ezen irányzatok képviselői, mint Maria Montessori, Rudolf Steiner, Célestin Freinet, John Dewey vagy Jean Piaget teret adtak az iskolában az önálló cselekvésnek, a kísérletező vizsgálódásnak, érzelmi és művészeti készségek fejlesztésének, a gyermeki aktivitás és szabadság kibontakozásának.

A gyermekmúzeumok pedagógiai koncepciójának létrejöttéig vezető folyamat talán legmeghatározóbb alakja Maria Montessori (1870-1952). Montessori elméleti újításának az alapja az volt, hogy a gyermeket hagyni kell cselekedni, nem szabad helyette megoldani a felmerülő problémákat, nem szabad tőle elvenni a megismerés, felismerés örömét és tapasztalatát. A legmagasabb tanulási hatékonyságot akkor érjük el, ha a gyermek saját maga találja meg a helyes utat, a helyes megoldást. Ahhoz azonban, hogy a gyermek képes legyen maga elvégezni a szükséges teendőket bizonyos mértékben meg kellett változtatni a környezetet. Ezért a Montessori iskolákban minden használati, valamint dísz tárgyat a gyerekekhez méreteztek. Az asztalok, a székek, polcok, mind úgy lettek kialakítva, hogy a gyerekek azokat elérjék, ne legyenek rákényszerítve, hogy segítséget kérjenek, egyedül is képesek legyenek megoldani problémáikat, megvalósítani elképzeléseiket. Így egy idő után egyes tevékenységek különösebb külső beavatkozás nélkül rutinná válnak, a gyerekek maguktól rájönnek, hogyan kell, hogy a legkényelmesebb számukra, kialakítják a saját

⁴ Association of Children's Museums (1992.2012) : Standards for Professional Practice in Children's Museums. p.4.

szokásaikat, ezáltal a gyermek függetlenebbé válik a felnőttől, és minél függetlenebb, annál szabadabb, ami pedig elsődleges célja a szóban forgó pedagógiának. Ezek a pedagógiai módszerek később a gyermekmúzeumok módszertani alapját képezik, mind a környezet kialakításában, mind pedig az önálló cselekvést, az önálló problémamegoldás támogatásában.

Az olasz pedagógusasszony kiemelten fontosnak tartotta továbbá az érzékszervek fejlesztését. Saját eszközrendszert alakított ki, melynek segítségével fejleszthetők a manuális-finommotoros képességek, az érzékelés és észlelés, a képességek állandó javítása által pedig könnyebbé válik a világ megismerése és az abban való eligazodás.

További sajátossága még Montessori pedagógiájának, hogy a résztvevőknek, diákoknak lehetősége nyílik a saját ütemükben, saját tempójukban haladni a tanulmányaikban. Tehát mindenki addig tanulhat egy anyagrészt, addig maradhat egy szinten, egy csoportban, míg teljes mértékben el nem sajátítja annak tartalmát. Így lehetséges, hogy egyes gyerekek bizonyos anyagrészeket a korosztályuknál idősebb vagy fiatalabb tanulókkal együtt tanulják. Fontos eleme ezenkívül a pedagógiai újításnak, hogy a korábbi szerepek felcserélődnek, innentől a diák áll a főszerepben, a tanítás helyett a tanulás lesz a középpontban.⁵

Célestin Freinet, a gyermekmúzeumok elveinek kialakulásához szintén nagyban hozzájáruló személyiség, rámutatott arra, hogyan lehet a gyermek személyiségét kibontakoztatni, s mindeközben úgy irányítani, hogy a lehető legtöbbet profitáljon belőle. Freinet alapelve az volt, hogy a gyerekek szót kell adni, éreztetni kell vele, hogy egyenrangú ugyanolyan értékű ember, mint a tanár, szava ugyanannyit ér, ugyanolyan fontos. Ezáltal a megnyilatkozási lehetőség által a gyerek átérzi majd, hogy amit ő maga átélt, amit ő maga gondol az egy működő, elfogadott gyakorlat. Fontos, hogy a gyermek biztonságban érezze magát a közegben, amelyben tanul, meg merjen nyílni, merjen úgy cselekedni, ahogy szeretne, hogy ezáltal lehetősége nyíljon úgy megtapasztalni a dolgokat, ahogy azt ő maga jónak látja.⁶

Freinet pedagógiájának lényege az életközelség, a játékos munka, a természetes módszer, valamint a szabad önkifejezés. Módszere a kísérletező vizsgálódás, ami a gyermek alapvető kíváncsiságára alapoz. A vizsgálódás kutatás során a gyerekek csoportokban, projektszerűen dolgoznak együtt, nagyfokú önállósággal, nagyfokú szabadsággal, van lehetőségük megvalósítani ötleteiket, nem baj az se, ha tévednek, hibáznak. A tanár csak kívülálló megfigyelőként, segítőként, statisztaként van jelen, a felelősséget – látszólag

⁵ Weber, Traudel: Tanulás az iskolákban és tanulás a múzeumokban: milyen módszerek segítik elő jobban az aktív tanulást? Deutsches Museum, München.

http://www.museoscienza.org/smec/manual/02_general%20chapters_all%20languages/02.6_tanulas%20az%20iskolakban%20es%20tanulas%20a%20muzeumokban_hu.pdf 2012.11.17.

⁶ http://www.alternativ_pedagogiak.abbcenter.com/?id=46277&cim=1 2012.12.07.

legalábbis – a gyermek vállalja. A gyerekek csoportokban oldják meg a feladatokat, a gyerekek egymásnak, a választott felelősnek kötelesek beszámolni, nem a tanárnak. Gyakran állítják őket döntési helyzetbe, hogy tapasztalják annak súlyát, ezzel is készülve a későbbi felnőttkori, fajsúlyosabb döntésekre, választásokra. Freinet technikái közt szerepelt a beszélgetőkör és a drámapedagógia is, melyek a gyermekmúzeumok fejlesztő foglalkozásainak is alapvető eszközeivé váltak.⁷

Szintén a felnőttkori felelősségvállalásra, valamint a vezető szerep gyakorlására készít fel az osztályönkormányzat rendszere. Freinet olyan feladatokat talált ki a gyermekeknek, amelyek élvezetesekek, de látható eredményük lesz, ezáltal sikerélményt nyújtanak a gyerekeknek, hasznosnak, termékenynek érzik magukat tőle, mint például a közös újság szerkesztése és nyomtatása. Ezen az elven alapszik a későbbiben bemutatott bécsi gyermekmúzeumbeli gyermektanács rendszere, amelynek keretei közt a gyerekek képviselhetik társaikat, és részt vehetnek a múzeum kialakításában.

Montessori és John Dewey reformpedagógiai kezdeményezései nyomán a pedagógus szerepe átalakult, az önálló tanulást segítő személlyé vált, a hangsúly a tanításról a tanulásra, az önálló felfedezésre tevődött.

Jean Piaget a felfedezéssel tanulás jelentőségét azzal az elméletével támasztotta alá, hogy a gyermekek, illetve a tanuló emberek általában az információt alapvetően aktív módon kezelik, s ezáltal felépítik saját, személyes tudásuk struktúráit, majd az új beérkező tudáselemeket és élményelemeket ezekbe az egyedi struktúrákba illesztik bele.⁸ A fizikai és szellemi felfedezés támogatásával Piaget nagyban hozzájárult az interaktív hands on kiállítások létrejöttéhez. A korcsoport szerint bontott foglalkozások technikája, amely a mai múzeumpedagógia és a gyermekmúzeumok felépítésének alapeleme szintén Jean Piaget kognitív fejlődést négy szakaszra osztó elméletére vezethető vissza, amelynek értelmében a különböző fejlődési fázisban lévő gyerekek különböző elbánást, különböző tevékenységeket igényelnek ahhoz, hogy ideális mértékben és irányban tudjanak fejlődni.⁹ Ennek szellemében a gyermekmúzeumokban különösen nagy hangsúlyt fektetnek a különböző korcsoportok igényeinek és képességeinek megfelelő programok szervezésére.

⁸ Weber, Traudel: Tanulás az iskolákban és tanulás a múzeumokban: milyen módszerek segítik elő jobban az aktív tanulást? Deutsches Museum, München.

http://www.museoscienza.org/smec/manual/02_general%20chapters_all%20languages/02.6_tanulas%20az%20iskolakban%20es%20tanulas%20a%20muzeumokban_hu.pdf 2012.11.17.

⁹ Koltai Zsuzsa (2011): A múzeumi kultúrákövetítés változó világa. In: Iskolakultúra 41. szám. Veszprém. Iskolakultúra, p. 49.

Az itt felsorolt elméletek, illetve azok bizonyos elemei egytől egyig visszaköszönnek a gyermekmúzeumokban, így tehát a fent megnevezett reformpedagógusok meghatározó hatása az intézménytípusra kétségbevonhatatlan.

A gyerek szerep változása és az új pedagógiai irányzatok kialakulása által új múzeumi szemlélet is létrejött ezen folyamatokkal párhuzamosan, melynek középpontjában szintén az interaktív, élményszerű, tárgyakkal és emberekkel való interakción keresztüli tanulás állt.

2.3. A gyermekmúzeumok pedagógiai koncepciójának kialakulása

A kibontakozóban lévő reformtörekvésekhez csatlakozva 1899-ben az Egyesült Államokban, Brooklynban létrejött az első gyermekmúzeum. Ezt követően az USA-ban egymás után nyíltak az ehhez hasonló intézmények, Európában azonban csak egy évszázaddal később, az 1970-es évektől, intenzívebben csak a '90-es évektől kezdtek elterjedni, azóta azonban Nyugat-Európában is az informális tanulás egyik meghatározó helyszínei.

A gyermekmúzeum alapvető újítása, hogy a középpontban maga a módszer nem pedig a tartalom áll, a hangsúly a közvetítésen van, nem pedig azon, hogy mit közvetítünk. A tartalom rugalmas, a befogadótól, a befogadás módjától, intenzitásától, a környezettől és a körülményektől függ. Minden egyes ember számára más és más dolog releváns, ezért szükséges megteremteni azt a helyzetet, amiben a tanuló megtalálhatja a számára fontos információt, és azt a saját módján feldolgozhatja, átélheti. Az átélt élmény és a saját tapasztalat révén mélyebben rögzül a tudás, személyes kötődés alakul ki, az aktív tanulási folyamat során pedig teret nyer, fejlődik a sajátos gondolkodásmód, amelyre a későbbiekben építkezni lehet és kell.

Bár minden gyermekmúzeum más, minden ilyen profilú intézmény a múzeumlátogatást mint egy aktív-interaktív élményt értelmezi, mely az összes érzékszerv aktivizálásával éri el a hatását, maga a közvetítendő tartalom pedig minden esetben az adott közönséghez illeszkedik, azaz az intézménytípus az alapvető „hands on” alapelvekre épít. Bár minden ország és minden város gyermekmúzeuma különbözik, más-más, az adott hely számára releváns témákat dolgoz fel, vannak alapvonások, melyek minden gyermekmúzeumnak számító intézmény esetében megjelennek.

John Pearce a gyermekmúzeumok fő jellemzőit az alábbi öt pontban foglalja össze:

1. *„Céljuk a gyerekek igényeinek, szükségének kielégítése, célcsoportjuk elsősorban 12 éven aluliakból áll, de egyes múzeumoknak vannak tinédzsereknek szóló programjaik is*
2. *Ugyan a gyerekek a fő célcsoportjuk, de szerveznek olyan családi programokat is, amelyek a szülőknek és gyerekeknek egyaránt szólnak*
3. *Céljuk továbbá a tanulás támogatása felfedezésen, játékon, szórakozáson, hands on – felderítésen, valamint tárgyakkal és emberekkel való interakción keresztül*
4. *A helyi közösségekben gyökereznek a helyi körülményekre, kulturális és etnikai tradíciókra és szükségletekre reflektálva*
5. *A kiállítások és programok kidolgozásába bevonják magukat a gyerekeket is”¹⁰*

Ahogy azt már említettem, minden gyermekmúzeum egyedi, semmilyen más múzeummal nem összehasonlítható, mivel minden egyes intézmény mindig az adott hely kulturális közegére alapoz, abból növi ki magát. A súlypont minden intézmény esetében más tudományterületre helyeződik, a témák eltérő intenzitással jelennek meg, különböző hangsúlyt kapnak. Így lehetséges, hogy egy gyermekmúzeum alapvetően erősebben természettudományos vagy éppen művészeti jellegű, ennek ellenére mindkettő megfelel az intézménytípus kritériumainak. Módszereik és alapvető elveik ugyan megegyeznek, de ez az alapvető vonás meggátolja az intézmények igazi úgymond „franchise” rendszerének kialakulását. A gyermekmúzeumok céljainak általános meghatározása ebből a sokféleségből kifolyólag problematikus.

Pearce európai és egyesült államokbeli példákra alapozva négy irányzatot határoz meg, amelyek egy gyermekmúzeum alapításának kiindulópontjai lehetnek. Ezek az oktatási, muzeológiai, gyermekfejlődési és közösségfejlesztési irányzatok. Az oktatási irányzat központi célja az oktatási készségek és szolgáltatások kiegészítése, és a gyerekek és szüleik számára való elérhetővé tétele. A muzeológiai irányzat törekvése egy gyereknek szóló múzeum létrehozása, amelyen keresztül a gyerekek kedvet kapnak más, klasszikusabb profilú múzeumok látogatásához is. A gyermekfejlődési irányzat központi gondolata a stimulálóbb tanulási környezet lehetőségének biztosítása, valamint a szülők „szülői szerepükben” való támogatása. Végül a közösségfejlesztési irányzat a gyermekmúzeumot mint a szélesebb társadalmi körre hatással lévő közösségi programok helyszínét határozza meg.¹¹

¹⁰ Pearce, John (1998): *Centres for Curiosity and Imagination. When is a Museum not a Museum?* Calouste Gulbenkian Foundation. London. 1998. p.112.

¹¹ Pearce, John (1998): *Centres for Curiosity and Imagination. When is a Museum not a Museum?* Calouste Gulbenkian Foundation. London. 1998. p. 111.

A múzeumi tanulás előtérbe kerülése bizonyos társadalmi- gazdasági átalakulásokra vezethető vissza. A múzeumok gyerekek irányába való nyitása ugyan már a '90-es évek elején megkezdődött, de a 21. századi gazdasági válság következtében csökkentett állami és privát támogatások okozta hiány felerősítette ezt a folyamatot.

Ez a folyamat közrejátszott abban, hogy a múzeumok egyre inkább arra kényszerültek, hogy tágítsák látogatói célcsoportjukat ezzel kompenzálандó a kiesést. Részen ennek következtében kerültek a múzeumi célcsoportok közé lassan a családok, iskolák, gyerekek. A gyermekmúzeumokat nemcsak szélesebb szociális kör látogatja, mint más múzeumokat, de költséghatékony kulturális intézményeknek is számítanak, mivel a költségekhez képest magas látogatószámuk van, így teljes mértékben megfelelnek az új múzeumi elvárásoknak.

A gyermekmúzeumok létjogosultságát indokolták további, különböző társadalmi körökben újonnan felmerülő igények és hiányosságok, mint például a művészeti és kultúráközvetítés egyre erősebb új térkeresése, az igény egy fiataloknak és gyerekeknek szóló hálózatok létrejöttére, az igény a konstruktív képzési formák iránt, vagy az interaktív, több generációt elérő tanulási környezettel kapcsolatos elvárások.¹²

A múzeumi tanulás elterjedését befolyásoló változások közül azonban az egyik legmeghatározóbb a gyermeki szerep, a családi szerkezet átalakulása. Egyre kevesebb idő jut a szülő-gyerek kommunikációra, egyre gyakoribbak a válások, a szűkös, megosztott idő következtében a családok minőségi, koncentrált időt akarnak együtt eltölteni. A gyermekmúzeum kiváló helyszín a közös minőségi idő eltöltésére, mivel olyan a tanulást és a szórakozást kombináló programokat kínál, amelyek során szülők és gyerekek közösen játszva tanulhatnak.¹³

A gyermekmúzeumok napjainkban egyre szélesebb körben való elterjedése visszavezethető továbbá arra az általános jelenségre, hogy a társadalom értékrendszere alapvető átalakuláson ment keresztül az elmúlt évtizedekben. Az eddigieknél is nagyobb hangsúly került az önmegvalósításra, magunk hasznos, eredményes polgárként való tudatos megjelenítésére, „életképességünk”, életrevalóságunk bizonyítására.¹⁴ Ezen praktikus életszemlélet kapcsán a hangsúly az oktatásban is átkerült a felhalmozott elméleti tudás elsajátításáról a gyakorlati kompetenciák fejlesztésére. A globalizáció és a digitalizálódás hatására olyan mértékben zúdul

¹² Zacharias, Wolfgang (1994): Initiative Kindermuseum: Ein neuer Kulturort im Trend der Zeit? In: Nel Worm (szerk.): HANDS ON!: Kinder – und Jugendmuseum. Kulturort mit Zukunft. Unna. Bundesverband der Jugendkunstschulen und Kulturpädagogischen Einrichtungen e. V. p. 13.

¹³ Haas, Claudia (2007): Families and Children challenging Museums. In: The Manual of Museum Learning. In: Barry Lord (szerk.). AltaMira Press. Plymouth. p. 51.

¹⁴ Riesman, David (1983): A magányos tömeg. Budapest. Közgazdasági És Jogi Kiadó.

ránk minden irányból az információ, hogy meghaladja befogadási képességeinket, s a könnyű elérhetőség, ami eleinte vonzónak és pozitívnak tűnt, lebénít, kiszolgáltatottá tesz minket. Éppen ezért fontos, hogy lépést tartsunk ezzel a fejlődéssel, és már egészen korai korban tudatosan elsajátítsunk, fejlesszünk olyan kompetenciákat, amelyek segíthetnek minket az információk befogadásában, szelektálásában, feldolgozásában és saját tudásbázisunk szerkezetének felépítésében, ezáltal felkészítve minket az élethosszig tartó tanulásra.¹⁵

A közoktatás eredményességét mérő kutatások az utóbbi években kimutatták, hogy az iskolai oktatás (még) sok deficittel rendelkezik a kompetenciafejlesztés terén.¹⁶ Kérdéses, hogy az iskolai képzés elegendő lehetőséget tud-e nyújtani a szükséges készségek fejlesztésére. Mivel egyre komplexebb információkkal, tartalmakkal találkozunk, és az egyes tudományágak közti határok is egyre inkább elhomályosulnak, a sokoldalú impulzusok befogadására sokoldalú tapasztalással lehetne a felnövekvő generációt a legjobban felkészíteni.

Az új évezred számos új jelenséget, új tendenciát hozott magával, amelyek szintén újfajta befogadói attitűdöt, nyitottságot követelnek meg. Sokkal több alázattal kellene a kor szelleme, az újonnan felbukkanó jelenségek felé fordulni, rugalmasabban kezelni a klasszikus struktúrákhoz való viszonyulást. A közös előrelépéshez fontos az új generációt bevonni a munkafolyamatba, teret hagyni nekik és dolgozni a többlettudásukkal, erősebben használni a számukra kézenfekvő fórumokat kultúráközvetítés céljából és segíteni a kultúra szakralitását feloldó vagy lazító kultúráközvetítő generáció kialakulását, akinek a „qr-kód” vagy az „app” nem csupán az ifjúság egy ijesztő, elfajzott kórtünete, hanem mindennapi munkaeszköz.

Európában sok olyan intézmény van, amely gyermekmúzeumnak nevezi magát, pedig valójában csak egy galéria vagy egyéb klasszikus múzeumi intézmény gyerekeknek kialakított részét képezi. Ezek a kiállítások ugyan szintén a hands on elveken alapulnak és kiváló helyszínei az informális tanulásnak, de azáltal, hogy egy klasszikus muzeális intézményhez kapcsolódnak, nem képeznek önálló kerek egészet, így könnyen előfordulhat, hogy nem rendelkeznek ugyanolyan közösségi gyökerekkel, mint az egyesült államokbeli intézmények vagy nem tudnak ugyanolyan multifunkcionális szerepet betölteni a helyi társadalom életében. A klasszikus muzeális intézmény részeként működő gyermekmúzeumok kiállítási anyagukban általában erősen illeszkednek az anyaintézmény tárlatához. Ezen esetekben fennáll a veszély, hogy hangsúly a befogadóról és a módszerről átkerül a tartalomra, így kevésbé formálhatóak az

¹⁵ Weber, Traudel: Tanulás az iskolákban és tanulás a múzeumokban: milyen módszerek segítik elő jobban az aktív tanulást? Deutsches Museum, München.
http://www.museoscienza.org/smec/manual/02_general%20chapters_all%20languages/02.6_tanulas%20az%20iskolakban%20es%20tanulas%20a%20muzeumokban_hu.pdf 2012.11.17.

¹⁶ PISA 2009 - https://mypisa.acer.edu.au/images/mypisadoc/acer_pisa%202009%2B%20international.pdf 2012.11.13.

adott közösségre, kevésbé tudnak lépést tartani annak változásával. A gyermekmúzeumok egyik kulcsfontosságú sajátossága, hogy a tudományt, a kultúrát, a történelmet, a földrajzot és az emberi kapcsolatokat úgy kombinálja, és ezáltal olyan összefüggésbe hozza, ami leképzi azt a közeget, amelyben a gyermek él, és tanul. A gyermekmúzeum a közösségekhez és egyénekhez hasonlóan folyamatos változásban és fejlődésben van, célszerű működésének éppen ezért alapvető feltétele a látogatók ismerete, interaktív részvétele.

2.3. Tanulás a gyermekmúzeumokban

A múzeumi tanulás a tapasztalati úton történő tanulásnak az intézményi keretek közti megvalósulásának példája.

A múzeumot tekinthetjük speciális tanulási helyszínnek, az odalátogatás oka a klasszikus esetben elsősorban a kiállított tárgy megtekintése. A múzeumok alapvető hármas feladata a gyűjtés, a megőrzés és a kiállítás. A gyermekmúzeumokban azonban ez a hármas feladatkör átalakul, illetve kibővül. A hangsúly az aktív részvételre, a tanulásra és az élményre tevődik át a klasszikus hármas funkció háttérbe szorul, a tartalom helyét –ahogy azt egy korábbi fejezetben már említettem – a módszer veszi át. Barry Lord a múzeumi tanulás négy fajtát különbözteti meg, a szemlélődést, a megértést, a felfedezést és az interakciót.¹⁷

A dolgozatomban vizsgált múzeumtípus esetében a cél nem egy adott gyűjtemény létrehozása és bemutatása, a kiállítás megtekintése, hanem a személyes interakción keresztüli megismerés, megtapasztalás. Éppen ezért magán a gyűjteményen nincs is akkora hangsúly. A gyermekmúzeumoknak nem elsődleges céljuk a gyűjtés, sok ilyen múzeum nem is rendelkezik valódi tárlattal. A múzeumi tárgy ez esetben eszköz, az élmény átélésének eszköze. A valós tárggyal, dologgal, megtestesült szimbólummal való kontaktus, találkozás segít szélesíteni a látókört, kíváncsiságot és érdeklődést kelt, csodálatot vált ki, az így elsajátított tudás mélyebben rögzül. A múzeumi tárgyak segítségével a látogatók, a tanulók újraélhetik a történelem egy részét. Más esetekben egészen hétköznapi szituációkat élhetnek át a múzeumban, azonban a múzeumi keretek közt ezt sokkal reflektáltabban teszik, mint azt a természetes közegükben tennék. A direkt kapcsolat révén az az illúzió alakulhat ki a látogatóban, hogy maga is részese a más kort vagy kultúrát idéző tárgy történetének. A múzeumpedagógiai foglalkozások lényege, hogy a gyerekeknek lehetőségük legyen az

¹⁷ Koltai Zsuzsa (2011): A múzeumi kultúráközvetítés változó világa. In: Iskolakultúra 41. szám. Veszprém. Iskolakultúra. p.48.

információ aktív felhasználásához, a kiállítás aktív megéléséhez, átéléséhez, az azon való aktív részvételhez.

A múzeumban található tárgyak megfigyelése következtetésekre, feltételezésekre, diskurzusra kezdeményezésére készítetnek. Ezen folyamat során kognitív tanulási folyamat zajlik le a diákokban, ez hatással van mind az értelmi, mind az érzelmi fejlődésükre.

Hartinger szerint a tanulásnak három alaptípusa különböztethető meg, a példák általi tanulás, a kísérleten alapuló tanulás, valamint a konfliktus megoldáson alapuló tanulás. A gyermekmúzeumokban – ahogy ezt a későbbiekben a bemutatott példák szemléltetnek majd – ezen tanulási formákkal mind találkozhatunk.¹⁸

A gyermekmúzeumokban azonban mindenekelőtt – ez persze nem mond ellent az előzőekben felsoroltaknak, csak egy felettes kategóriába sorolja őket – játékon keresztüli tanulás folyik. Sokan lebecsülik a játék jelentőségét, értelmét, ám valójában a gyermek életében központi szerepet játszik, és a leghatékonyabb formája a gyermekek fejlődésének, készségeik fejlesztésének.

Johan Huizinga az alábbi idézetben a játék jelentőségének lélektani hátterére mutat rá:

„A kultúra egyik alaptényezője, amely nincs kultúrfokhoz se semmiféle világnézethez kötve. Egy szabadcselekvés, nem „közönséges” nem „valós” élet, hanem egyfajta kilépés az életből, időleges, saját céllal való aktivitás, amely egyfajta ösztönös szükséglet melynek révén akarva akaratlanul megismerjük a szellemet, s a játék komolytalannak tűnő keretei közt mégis komoly fejlődés, tanulás megy végbe bennünk, a játék során létrejött szellemi alkotás, szellemi kincs, átöröklődik, beivódik és ismételhető a későbbiekben felhasználható lesz. Játék közben az ember utánozási ösztönnek engedelmessé válik, feszültség feloldásának érzi szükségét, vagy valami komoly tevékenységet gyakorol, amelyet az élet később megkíván majd tőle vagy annak a belső készítésnek tesznek eleget, hogy valamit létre kell hoznunk, okoznunk kell, saját korlátainkat kell kitapogatnunk.”¹⁹

A játék fontosságát kétségbevonók nem hisznek a gyermekmúzeumok eredményességében sem, pedig kutatásokból határozottan kiderült, hogy a gyermekmúzeumi

¹⁸ Weber, Traudel: Tanulás az iskolákban és tanulás a múzeumokban: milyen módszerek segítik elő jobban az aktív tanulást? Deutsches Museum, München. http://www.museoscienza.org/smec/manual/02_general%20chapters_all%20languages/02.6_tanulas%20az%20iskolakban%20es%20tanulas%20a%20muzeumokban_hu.pdf 2012.10.17.

¹⁹ Huizinga, Johan (1990): *A játék mint kultúrjelenség; lényege és jelentősége*. In: J. Huizinga: Homo Ludens. Universum Kiadó, Szeged.. p. 10.

élmények fejleszthetik a gyermekek logikai gondolkodását, motorikus képességeiket, hatással vannak mentális reprezentációjukra. Ám hatásuk – mint ahogy a múzeumpedagógia hatása általában - ennek ellenére nehezen mérhető, és ez megnehezíti az intézménytípus szélesebb körben való elismertségének kivívását.

Ahogy arra az előzőekben már kitértem napjaink gazdasági-társadalmi-globalizációs kihívások következtében egyre fontosabbá válik a kompetenciák fejlesztése, annak érdekében, hogy az ember lépést tudjon tartani a folyamatos fejlődéssel.

A múzeumokban, de mindenekelőtt a gyermekmúzeumokban zajló tanulásban központi szerepet nyer a kompetenciafejlesztés, mivel a múzeumi tanulásnak elsősorban nem az információátadás, hanem a készségek, képességek fejlesztése, élmények és tapasztalatok szerzése a lényege.

Az Európai Tanács 2000-ben meghatározott stratégiai célja szerint az Európai Uniónak arra kell törekednie, hogy a világ legversenyképesebb és legdinamikusabb tudás alapú gazdasága legyen, amely képes a fenntartható fejlődésre, jobb munkahelyeket és erősebb társadalmi kohéziót biztosít. Ennek elérése érdekében 2002-ben az Európai Bizottság szakértői csoportja az alábbiakban fogalmazta meg az egész életen át tartó tanulás során elsajátítandó kulcskompetenciákat²⁰:

1. *„Az anyanyelven folytatott kommunikáció;*
2. *Az idegen nyelveken folytatott kommunikáció;*
3. *Matematikai kompetenciák és alapvető kompetenciák a természet- és műszaki tudományok terén;*
4. *Digitális kompetencia;*
5. *A tanulás elsajátítása;*
6. *Szociális és állampolgári kompetenciák;*
7. *Kezdeményezőkészség és vállalkozói kompetencia,*
8. *Kulturális tudatosság és kifejezőkészség*“²¹

A kompetenciafejlesztés elsődleges helyszínéül természetesen az iskolákat jelölték ki. Szintén a munkacsoport feladata volt ezen kulcskompetenciák fejlesztésének tervét összeegyeztetni a tantervekkel. Az utóbbi évek felmérései etéren azonban arra engednek

²⁰ <http://www.ofi.hu/tudastar/nemzetkozi-kitekintes/egesz-eleten-at-tarto> 2013.01.08.

²¹ http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/publ/pdf/ll-learning/keycomp_hu.pdf 2013.01.08.

következtetni, hogy az iskolákban zajló kompetenciafejlesztés nem megfelelő formában illetve intenzitással zajlik, mivel az eredmények messze elmaradnak az elvárttól.²² Erre a problémára nyújthatna megoldást az iskolai kereteken belül nehezen kivitelezhető kompetenciafejlesztő programok gyermekmúzeumokban való megszervezése, és a két intézmény munkájának ezúton történő összeegyeztetése, összehangolása.

A gyermekmúzeumokban történő interdiszciplináris tanulás kiváló terepe az itt felsorolt készségek fejlesztésének, mivel azáltal, hogy különböző tudományterületekről származó ismeretanyagokat dolgoz fel különböző módszerek és technikák segítségével, így végeredményben a céljai megegyeznek a listán szereplő célkitűzésekkel, tehát az Európai Unió által meghatározott kulcskompetenciák fejlesztésének szándékával.

2.4. Iskolák és gyermekmúzeumok lehetséges együttműködési formái

Az iskolák és múzeumok együttműködéséről először John Dewey írt a huszadik század első negyedében. Az általa elképzelt „jövő iskolája” a benne együttesen működő iskolával, könyvtárral, múzeummal, alkotóműhelyekkel és laboratóriumokkal a valós világ leképzése lett volna, amelynek megismerésével, az abban való boldogulással, gyakorlati tevékenységeken keresztül felkészítik a gyerekeket a felnőtt életre.²³ A gyermekmúzeumok a korábban már vázolt interdiszciplináris ismeretátadással, tehát a természettudományos, társadalmi és művészeti témák egyazon fedél alatt való párhuzamos tapasztalati úton történő feldolgozásával, bizonyos értelemben a Dewey által megálmodott jövő iskolájának 21. századi megtestesülései.

A gyermekmúzeumok alapvetően az iskoláktól független intézmények, de a sikeresen működő, gyermekmúzeumi elveket teljes mértékben megvalósító múzeumok szoros együttműködésben állnak mind a helyi óvodákkal, mind a helyi iskolákkal. A gyermekmúzeumok korosztályok szerint bontott foglalkozásokat tartanak, így a pedagógusok könnyedén ki tudják választani az általuk vezetett csoport korához illő foglalkozást, amelyen részt vehetnek majd. Ez a kiválasztási folyamat azonban gyakran fordítottan zajlik, a múzeumi programok kialakítói előzőleg felmérik milyen csoportok jönnének a múzeumba, és az adott korosztályhoz, az egyes csoportok képességeihez, érdeklődéséhez, igényeihez illeszkedve alakítják ki a foglalkozásokat. Az iskolák és a gyermekmúzeumok összefonódásának egy

²² Balázs I., Ostorics L., Szalay B., Szepesi I. (2010) : A PISA2009 tartalmi és technikai jellemzői. Budapest. Oktatási Hivatal.

²³ Koltai Zsuzsa (2011): A múzeumi kultúraközvetítés változó világa. In: Iskolakultúra 41. szám. Veszprém. Iskolakultúra. p. 48.

következő szintje, mikor maguk az iskolák pedagógusai is részt vesznek az egyes foglalkozások kialakításában. Ez esetben a múzeumlátogatást beillesztik az iskolai tantervbe, az iskolai tanulás szerves részévé teszik, az iskolában tanultakat céltudatosan kiegészítik olyan élményekkel, tapasztalatokkal, amelyek többletet adnak az ott tanult anyaghoz, de amire az iskola keretein belül nem nyílna lehetőség. Egyes gyermekmúzeumi pedagógusok pontos óravázlatokat készítenek bizonyos korosztályú csoportoknak, amelyekhez gyakran a látogatást megelőző ráhangoló, majd azt utólag feldolgozó foglalkozás tervét is kidolgozzák. Bizonyos múzeumokban – ahogy ezt a későbbiekben az egyik magyar intézmény példáján bemutatom majd – ezeket az óravázlatokat maguk a tanárok készítik el, akik azonban a múzeum alkalmazásában (is) állnak, és esetenként már magának az intézmény koncepciójának, pontos működésének a kialakításában is részt vettek. Az iskolák és gyermekmúzeumok együttműködése, közös programok kialakítása, a múzeumlátogatás tantervbe való beillesztése mindkét intézmény eredményességét növelheti. Az intézmények így közösen nagy előrelépést érhetnek el mind a közösségépítés, mind pedig a kompetenciafejlesztés területén.

3. A ZOOM Kindermuseum

Az alábbi fejezetben Ausztria első gyermekmúzeumát, a ZOOM Kindermuseumot szeretném bemutatni mint a gyermekmúzeumok egy kiváló példáját. A fejezet során kitérek a múzeum történetére, pedagógiai koncepciójára, térbeli felépítésére, programjaira, múzeumpedagógiai módszereire és eszközeire, iskolákkal való együttműködésére valamint a kommunikációs és értékelési rendszerére.

3.1. A ZOOM Kindermuseum alapítása

A bécsi ZOOM Kindermuseum 1993-ban jött létre egyéni kezdeményezésből Claudia Haas szakmai vezetése alatt. A múzeum akkoriban egyedi hiánypótló szerepet töltött be a bécsi kulturális szcénában, mivel ez volt az első kimondottan gyerekeknek szóló kultúraközvetítő intézmény a bécsi múzeumnegyedben, illetve országos szinten is az egyik első olyan osztrák kulturális intézmény, amely kimondottan a gyerekeket tűzte ki elsődleges célcsoportjául.²⁴ Az Egyesült Államokban ekkoriban már közel egy évszázada terjedt az önálló, gyerekeknek szóló intézménytípus, és a kilencvenes évekre Németországban is egyre több gyermekmúzeum nyílt. Míg Németországban már egy ezek együttműködését segítő szakmai szervezet is létrejött, addig a hangsúly Ausztriában a gyermekprogramok klasszikus muzeális intézményekben való elterjesztésén, ezen intézmények múzeumpedagógiai kínálatának fejlesztésén volt. Claudia Haas, a múzeum alapítója a kialakítási fázisban kapcsolatba lépett a német központi szakmai szervezet tagjaival, és a múzeum tervezésében erősen követte a német mintákat.²⁵

A múzeum kialakítása előtt hosszas felmérést végeztek a város különböző részeiben. Ennek során különböző szociális körülmények közt élő gyerekeket kérdeztek, hogy milyen elképzeléseik és elvárásaik vannak egy nekik szóló múzeummal kapcsolatban. A felmérés során kiderült, hogy se a gyerekeknek, se a szüleiknek nincs határozott elképzelésük, hogy mit várhatnak egy ilyen intézménytől, hogyan kellene elképzelniük azt. A gyerekek sok különböző ötlettel álltak elő, egyesek komplett kidolgozott koncepciókkal, sokszínű elképzelésekkel, ami azonban a felmérésből egyhangúan kiderült, hogy a gyerekek erősen vágnak ijesztő, felnőttes, komoly, tiltott vagy akár kimondottan veszélyes és szomorú témák megjelenésére,

²⁴ Menasse-Wiesbauer, Elisabeth(2007): Zoom Children's Museum – The first hands-on Museum for children and families in Vienna. In: Barry Lord (szerk.): *The Manual of Museum Learning*. Plymouth. AltaMira Press. p.56.

²⁵ Harrasser, Doris (2010): (Dis)playing Science.Eine ethnographische Studie über die Inszenierung und Performanz von experimentellen Wissensformen im ZOOM Kindermuseum in Wien. Wien. Universität Wien. p. 67.

mint betegség, halál, balesetek, katasztrófák. Emellett közös pontként jelent meg szinte minden esetben a múzeumi befogadás során végezhető mozgás, ami az iskolai székre kötözött tanulással való ellenállást mutatta.²⁶

Az intézmény hiánypótló szerepét bizonyítja az is, hogy annak ellenére, hogy az alacsony költségvetésből nem tellett kidolgozott, átfogó marketing kampányra, a múzeum mégis a nyitását követően folyamatosan teltházzal működött, és nagyon nagy népszerűségnek örvendett mind a családok, mind pedig az iskolás csoportok körében. A múzeum azóta is rendkívül magas látogatottságnak örvend, és a folyamatos fejlesztések és bővítések következtében szükségessé vált egy nagyobb kiállítótérbe való átköltözés, így a ZOOM 2001 óta a múzeum negyed egy másik, tágasabb épületében működik.

3.2. A ZOOM Kindermuseum pedagógiai koncepciója

A ZOOM Kindermuseum tapasztalati- és élménytereiben művészeti, tudományos és hétköznapi témák minden érzékszervet megmozgató feltérképezésére és vizsgálatára van lehetőség korosztályok szerint bontott csoportos vagy egyéni foglalkozások keretében. A múzeum célja, hogy felkeltse a gyerekek kíváncsiságát, kreativitását és tudást közvetítsen. A témák kiválasztása és kivitelezése a gyerekek képességeihez és érdeklődéséhez illeszkedik, de nem maradnak figyelmen kívül esetenként kellemetlen, nehezen feldolgozható témák sem. Annak következtében, hogy a bécsi múzeumnegyedben a gyermekmúzeumot elsősorban képzőművészeti múzeumok veszik körül a hangsúly a ZOOM-ban is erősen a művészeti témákra helyeződött. A múzeumban mind a művészet befogadói, mind pedig az alkotói képességek fejlesztésére nagy hangsúlyt fektetnek. Fontosnak tartják a sokszínűséget a programok, a kivitelezés és a közvetítés terén is. Művészeti, tudományos és kulturális témákkal kapcsolatos társadalmi gátak lebontása érdekében minél könnyebb hozzáférést szeretnének biztosítani a programjaikhoz az egész társadalom számára. Ennek szellemében a kiállítás bizonyos részei ingyenesen megtekinthetők, speciális igényű gyerekek számára külön foglalkozásokat tartanak képzett pedagógusok felügyeletével, továbbá a gyerekprogramokon kívül felnőttek részére is tartanak rendezvényeket, amelyeken gyerekeikkel együtt vagy akár egyedül részt vehetnek.

²⁶ Interjú Christiane Thenius-szal, a Zoom Kindermuseum Marketing osztályvezetőjével. Bécs. Zoom Kindermuseum. 2012.10.19

3.3. A múzeumi interpretáció múzeumpedagógiai elemzése

A múzeumnak négy egymástól elkülönülő részlege van: az Óceán (Ozean), a műterem (Atelier), a filmstúdió (Trickfilmstudio) és az ideiglenes kiállítás (Ausstellung). A részlegek egymástól függetlenül működnek, egy múzeumi programhoz kötött látogatás során a látogatók általában csak egy részben tartózkodnak, a foglalkozások nem nyúlnak át ez egyik térből a másikba, más-más jellegűek, és más célcsoportot szólítanak meg. Annak érdekében, hogy minden korosztálynak lehetősége nyíljon saját képességeit maximálisan próbára tenni, hogy minden célcsoportnak a lehető legmegfelelőbb, leginkább testreszabott közeget hozzák létre, a programok szervezői igyekeznek minél konkrétabb kor és érdekcsoportokat meghatározni (ezekhez a meghatározásokhoz minden esetben szigorúan tartják magukat), és ezeknek a csoportoknak külön rájuk szabott foglalkozásokat tartani. Ezeket a részlegeket és a bennük tartott programokat szeretném a következőkben egyenként bemutatni.

3.3.1. Óceán

A képzőművészek által tervezett Óceán foglalkoztatótérben nyolc hónap és hat év közti gyereket várnak. A terem kialakításakor az alkotók különös figyelmet szenteltek annak, hogy olyan teret hozzanak létre, amely bővelkedik olyan eszközökben, amelyek mind anyagukban, mind pedig funkciójukban sokszínű tapasztalási lehetőséget nyújtanak. A teret és az azt megtöltő tárgyakat a kijelölt korosztály motorikus, kognitív és szociális képességeihez alakították. Az óceán részleg, ahogy azt már a nevéből is gondolhatjuk egy tengeri közeget mutat be. Az alsó, egész kicsik (0-2 évesek) számára tervezett rész a víz alatti világot jeleníti meg, itt a gyerekek különböző anyagú, színű, formájú vízi élőlényeket ábrázoló figurákkal játszhatnak, és maguk is beöltözhetnek ilyeneknek. A felső részben az óvodáskorúak ismerkedhetnek meg egy hajó felépítésével és a hajózás során felmerülő feladatokkal, élményekkel. A terembe látogató gyerekeket képzett alkalmazottak segítik a befogadásban. Az itt tartózkodó alkalmazottaknak fontos feladata az is, hogy a kísérőként jelenlevő szülőket segítsék a játékba való bekapcsolódásba, ezáltal hozzájárulva a közös tanulási élményhez. A részleg elsődleges célja, hogy a kisgyerekek motorikus és kognitív készségeit stimulálja, érzékenyítse a fiatal látogatókat a művészet befogadására.²⁷ Az óceán terem egyik rendszeres foglalkozása egy „kutatóláda” című tudományos fejlesztőprogram, egy ismeretterjesztő,

²⁷ ZOOM KINDERMUSEUM. Jahresbericht 2011.p. 19.

kísérletező műhely, aminek célja olyan alapvető kompetenciák fejlesztése, mint a megfigyelés, összehasonlítás vagy a mérés.²⁸

3.3.2. Műterem

A Műterem egy olyan üvegfalú terem, amelyben különböző művészeti ágakban alkotó kortárs művészek és a múzeum dolgozói tartanak 90 perces alkotó workshopokat 3-12 éveseknek. Az üvegfalaknak köszönhetően a terem rendkívül világos és rálátást nyújt a múzeum belső kertjére. A műteremben tartott foglalkozások negyedévente, félévente változnak. A tervezők igyekeznek olyan foglalkozásokat, olyan alkotói feladatokat kitalálni, amiket a nagy anyag- és helyigényük miatt, illetve a körülményes kivitelezés miatt a gyerekek nehezen tudnának otthon megvalósítani, így másképp nem lenne lehetőségük kipróbálni.

A 2012 őszi-téli program keretében a műteremet megtöltötték homokkal, a termet pedig tengerpartot idéző dekorációval díszítették, így a gyerekek egész télen játszhatnak, építhetnek a strandot idéző homokos medencében úgy, hogy csak egy üvegfal választja el őket a havas udvartól.²⁹ Ebben a részlegben a hangsúly a kreatív alkotáson, az anyagok, a technikák a művészetén keresztül kifejezhető gondolatok, érzések megismerésén van. A foglalkozásokon keresztül a gyerekeknek lehetőségük nyílik kísérletezni saját képességeikkel, ötleteikkel és ezáltal feltérképezhetik saját határaikat, felfedezhetik a bennük rejlő tehetséget, érdeklődést a művészet irányába.

3.3.3. Filmstúdió

A nyolc és tizennégy év közti gyerekeknek tervezett stúdió célja, hogy a felhalmozott passzív médiaismereteket aktív alkotóműhelyek foglalkozásai során kamatoztassák. A Stúdióban a gyerekek egy saját fejlesztésű szoftver segítségével maguk elkészíthetnek egy mesefilmet, amelyet később szinkronizálhatnak, megvághatnak, utómunkálatokat végezhetnek rajta, majd az elkészült művet a letölthetik a múzeum honlapjáról, illetve bizonyos projektek esetében moziban is megtekinthetik. Ezáltal megismerkedhetnek új digitális technikákkal, és megtapasztalhatják egy médiaművészeti alkotási folyamat lépéseit, nehézségeit.³⁰

²⁸ ZOOM KINDERMUSEUM. Jahresbericht 2011.p. 19.

²⁹ ZOOM KINDERMUSEUM 2012/13-as őszi programfüzet iskolásoknak

³⁰ Menasse-Wiesbauer, Elisabeth(2007): Zoom Children's Museum – The first hands-on Museum for children and families in Vienna. In: Barry Lord (szerk.): *The Manual of Museum Learning*. Plymouth. AltaMira Press. p. 59.

3.3.4. A Kiállítás

A 600 négyzetméteres kiállító térben 6-12 éveseknek szóló félévenként cserélődő kiállításokat rendeznek, amelyek olyan komplex témákat dolgoznak fel sokoldalúan, amelyek a gyerekek érdeklődésének központjában állnak, mindennapi életüket meghatározzák. Az elmúlt évek kiállításai olyan, gyerekek számára meghatározó motívumokra épültek, mint például az űrutazás, a labdajátékok vagy az építkezés.

A jelenlegi kiállítás témája a család. A kiállításon a gyerekek olyan témákkal, élethelyzetekkel, sorsokkal találkozhatnak, amelyek valós életük során is előfordulhatnak, (válás, időhiány, családon belüli viták, kulturális különbségek ütközése) olyan problémákat, konfliktusokat kell megoldaniuk maguktól, illetve a pedagógia dolgozók segítségével, amelyekbe saját életükben is beleütközhetnek. Ezek a feladatok a konfliktus megoldásos tanulás módszerével, illetve a példák, alternatívák felmutatásával segítenek saját problémáik feldolgozásában, illetve szüleik, családjuk könnyebb megismerésében, megértésében.

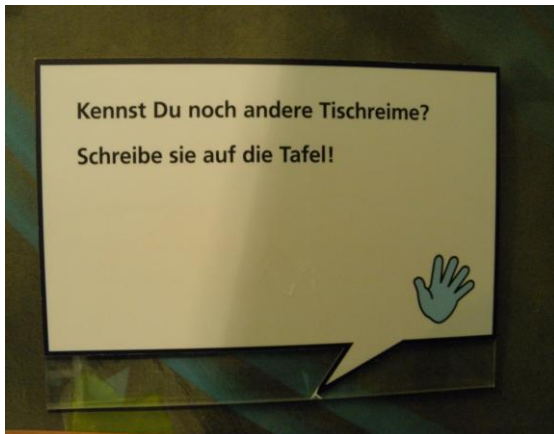
Ahogy az a múzeum megnyitását megelőző felmérésből is kiderült, a gyerekek különösen érdeklődnek az olyan problematikusnak tartott témák iránt, amelyeket a hétköznapiakban a felnőttek nem szívesen beszélnek meg velük, például halálesetek, balesetek, anyagi problémák, emberi konfliktusok. A gyerekek különös érdeklődést mutatnak tiltott, titkos, veszélyes, félelmetes vagy akár szomorú dolgok iránt. Ez a fejlődésüknek fontos részét képezi az ilyen jellegű témákkal való konfrontálódás, a saját elhatározásból történő szembenézés félelmeikkel, viszolygásaikkal. Ezeknek a „nehéz témáknak” a múzeumi feldolgozása nagyban hozzájárulhat félelmeik eloszlatásához, gátlásaik lebontásához. Fontos azonban, hogy biztosítva legyen, hogy minden gyerek és minden felnőtt maga határozhassa meg, hogy milyen mélységben szeretne foglalkozni az adott témával. Ezen problematikus témák feldolgozása segíti egymás megértését, a korábban közösen átélt élmény múzeumi feldolgozása jelentésközösséget, élményközösséget teremt, ami a mai élménytársadalomnak alapvető alkotóeleme.³¹

A kiállító tér bejárat felőli részén a belépő látogatókat egy lépcsőzetes nézőtér fogadja, ahol meghallgathatják a múzeumi dolgozók felvezetőjét a kiállításhoz. A bevezető beszélgetésben a pedagógiai kísérő megpróbálja a gyerekeket minél inkább bevonni, ráhangolni a témára, személyes élményeiket előhívva épít fel kötődést a kiállításhoz és

³¹ Éber Márk Áron (2007): Élménytársadalom. Gerhard Schulze koncepciójának tudás- és társadalomelméleti összefüggéseiről. ELTE Társadalomtudományi Kar. Budapest.

felajánlja saját maga és jelenlévő kollégái segítségét a kiállítás feldolgozásához, közös játékokra invitálja a látogatókat. Ezt követően a jelenlévő múzeumi alkalmazottak (csoportonként 4-6 fő) visszafogottan, játékosan csatlakoznak a kiállítás felfedezéséhez, rávezetik a gyerekeket az egyes feladatok megoldására, szerepjátékokat, szituációs játékokat kezdeményeznek, vagy ilyenekhez csatlakoznak, beszélgetésbe elegyednek a gyerekekkel, az ő családjuk, életük, élményeik felől érdeklődnek, megválaszolnak felmerülő kérdéseket vagy a témához kapcsolódó elgondolkodtató kérdéseket tesznek fel nekik.

A kiállításon sokfajta alternatív családmoddellal találkoznak a gyerekek, amelyek közül feltehetőleg nem mind ismert számukra. Az ezekkel való játékos formában történő megismerkedés segíti a gyerekek toleranciaszintjének növelését, segít eloszlatni, leépíteni az esetleg már egész fiatal korban kialakult sztereotípiákat. Az egyes bemutatott családmoddelleket, családokat a hitelesség kedvéért mind valós élethelyzetekről, valós személyekről valós, sorsokról mintázták. Az egyes családok és a hozzájuk kapcsolódó játékos feladatok egy óriási lakást idéző installáció szobáiban kerülnek bemutatásra. Minden szoba egy másik családnak és/vagy egy másik problémakörnek van szentelve. Az egyes családokhoz kapcsolódó feladatok különböző jellegűek, eltérő mértékű interaktivitás igényelnek, és eltérő fajsúlyú problémákat vetnek fel. A feladatok kialakításánál törekedtek arra, hogy minél több érzékszervet igénybevevő, megoldoztató feladatokat találjanak ki, illetve, hogy sokfajta szellemi és fizikai aktivitás végzését tegyék lehetővé. Minden családnak szimbolikus beszélő neve van, ami egyben az adott tér elnevezése is (Familie Herzschlag/ szívdobbanás, Familie Riesenzahl/ óriásszám, Familie Regenbogen/szivárvány, Familie Tandem). Az egyes szobákban a falon elhelyezett „szövegbuborékokban” vezető kérdések vagy feladatok állnak, a szintén falon függő tárolókból pedig minden szobában laminált lapokra nyomtatott szövegek vehetők el, amelyen egy az adott családhoz, feladathoz kapcsolódó történet, dialógus vagy magyarázat olvasható.



1. ábra: információs szövegbuborék saját forrás



2. ábra: elvehető információs lap saját forrás

Mivel a kiállítás nagyon sokrétű, és nagyon sok alrészre van, így csak bizonyos részeit fogom részletesebben bemutatni, amelyeket pedagógiai szempontból különösen fontosnak, hatékonynak, újszerűnek tartok a többit csak érintőlegesen említem.

A „szívárvány család” szobájában egy leszbikus pár családjának történetével ismerkedhetünk meg. A két anyuka együtt nevelnek egy ikerpárt, és nemrég született még egy kisfiuk. A szobában egy franciaágy áll, amelynek az ágyneműjének bizonyos részeire fület rajzoltak. Ha a gyerekek befeksznek az ágyba, és fülüket a jelekhez helyezik a két anyuka esti beszélgetésének lehetnek fültanúi. Az anyukák a mindennapi problémáikról beszélnek, nehézségeikről, betegségeikről, és arról, hogyan tudják ezeket megoldani. A jelenet végén pedig gyengéden, játékosan közelednek egymáshoz, és utalást tesznek a testiségre is. A kihelyezett lapokon a gyerekek el is olvashatják a hallott dialógust, a lap másik oldalán pedig a család történetét olvashatják, valamint olyan elgondolkodtató kérdéseket, hogy hogyan lehetséges az, hogy két nőnek közös gyerekei vannak.

A jelenet segítségével a gyerekek konfrontálódhatnak a homoszexuális kapcsolatok témájával egy természetes, számukra is ismert családi közeg felidézése közben. A történetben elolvashatják, hogyan alakult úgy, hogy a két nő most együtt neveli a gyerekeket, milyen viszonyban állnak egymással.

Azzal, hogy a gyerekeket a játékban felszólítják, buzdítják az egyébként általánosan tiltott hallgatóságra, a történet titokzatosságán keresztül egyből vonzónak, kalandosnak tűnik a szemükben. Az a körülmény, hogy a hallgatóság az ágyban történik ad egyfajta intim, biztonságos, védelmező hangulatot a jelenetnek, másrészt pedig felidézi azt a valós élményüket, mikor saját szüleiket hallják az ágyukból beszélgetni. Mivel olyan témákról eshet

szó, amelyektől a gyerekek könnyen zavarba eshetnek, így az ágyban való fekvés, beburkolózás, esetleg alvás mímélése lehetőséget nyújt az elbújásra, az elgondolkodásra, vagy akár arra, hogy végighallgathassák a történetet anélkül, hogy más szemébe kéne nézniük közben.

Mivel a szövegben verbális utalást tesznek a szexualitásra, így könnyen felmerülhet azzal kapcsolatos kérdés is, amelyre azonban a lapokon vagy a szövegben nem találnak további magyarázatot a gyerekek. A téma rendkívül kényes, viszont mindenképp fontos, hogy ne legyen tabu, hogy a gyerekek merjenek ezzel kapcsolatban kérdéseket feltenni. A szövegek azonban rövidek, és közel sem adnak választ minden felmerülő kérdésre, ezért nagyon fontos a szülők és a pedagógiai dolgozók jelenléte és segítsége ezen kérdések, gondolatok feldolgozásában. A közös feldolgozás, megbeszélés segíthet a szülőknek bizonyos témák előhozásában, elmagyarázásában, könnyebbé teheti azt a megadott kerettörténeteken keresztül, így segíthetnek leépíteni bizonyos gátakat. Az esetleges szerepjáték mögé való rejtőzés lehetősége is segítheti a szülőket a nehezkesebb, kínosabbnak érzett témák megbeszélésében.



**3. ábra: „mesélő ágy”
saját forrás**

A „Kézzelfogható család” termében egy olyan öttagú családot ismerhetünk meg, ahol mind a szülők, mind a gyerekek siketek, ezért jelbeszéd segítségével kommunikálnak egymással. A lapokon a gyerekek elolvashatják a család történetét, amelynek kapcsán olyan kérdések vetődnek föl, mint például hogy hogyan hívja segítségére a szüleit egy olyan kisgyerek, akinek a szülei nem hallanak. A falon egy kivetítőn egy a tizenhárom éves hallássérült kislány által írt történetet láthatunk saját „elmondásában” kézjelekkel elmesélve, feliratozva. A történetben egy siket szülők által nevelt szintén halláskárosult kislány visszanyeri a hallását, aminek következtében a szülők teljesen kétségbe esnek, majd megnyugtatták magukat, hogy attól még normális a gyerekük, hogy hall. Ezen a kifordított

történeten keresztül a gyerekek belegondolhatnak, milyen érzés is lehet úgy felnőni, hogy az ember számára az a normális, hogy nem hall hangokat, miben lehet ez más, miben korlátozhatja ez, hogy oldhat meg ezzel kapcsolatos problémákat. A szoba falán a jelbeszéd egyes kézjelei vannak felrajzolva, így a gyerekek megpróbálhatják ezzel kifejezni magukat, beleképzelve magukat a család gyerekei helyzetébe.



**4. ábra: jelbeszéd
saját forrás**

Egy másik „bíróság” című teremben a gyerekek egy számítógépes program segítségével a bíró szerepébe helyezkedve három felbomlóban lévő család gyerekeinek válás utáni elhelyezéséről dönthetnek. A látogatók a kivetítőn kiválaszthatják, melyik gyerek esetét szeretnék elbírálni, a szereplőkre klikkelve meghallgathatják az összes fél érveit, majd arról kell döntenükhöz, hogy a gyerekek melyik szülőnél legyenek elhelyezve, melyik megoldás lenne számukra a legkedvezőbb. A feladat során a gyerekeknek egyrészt értékelniük kell a hallott érveket és eseteket, morális ítéletet kell alkotniuk, mind objektív, mind szubjektív tényezőket figyelembe kell venniük. A játékban a gyerekek olyan élethelyzetekkel találkozhatnak, amelyek könnyen hasonlíthatnak az övékhez, és egy hasonló szituáció, élethelyzet külső megfigyelése saját személyesen megélt történetükre is más fényt vethet, új oldalról világíthatja azt meg. Mivel napjainkban a gyerekek rendkívül magas százalékának válnak el a szülei, így nagyon sokan élnek át válásokat, sok esetben anélkül, hogy igazán bevonódnának az ezzel kapcsolatos döntésekbe, vagy akár anélkül, hogy megértenék mi és miért is történik körülöttük.



**4. ábra: bíróság - „a válás fáj“
saját forrás**

Az „amiről nem beszélünk” című teremben a gyerekek kis öntapadós cetliket kapnak, amelyekre félelmeiket, bánataikat, titkaikat, örömeiket vagy azokat a dolgokat írhatják föl, amiről nem szívesen beszélnek, nem mernek beszélni. A cetliket végül (név vagy bármely egyéb jelzés nélkül) kiragasztják a falra, és mindenki elolvashatja a többiek gondolatait. A válás, a veszekedés, a szeretethiány, szerettek elvesztése vagy attól való félelem, testvérekkel való konfliktus, iskolai problémák a leggyakrabban előforduló témák. Éppen ezért, - mert rövid üzenetek tartalma általában hasonló - a gyerekek, mikor a többiek lapjait olvassák, láthatják, hogy még, ha valami nagyon bántja is őket, nincsenek egyedül a problémával, más is hasonló bajokkal küzd, ettől alábbhagyhat a kétségbeesésük, és oldódhat bennük a témával kapcsolatos szégyenérzet, feszengés, esetleg könnyebben beszélnek majd az adott témáról. A jelenlévő pedagógusok - szintén nem tolakodva - próbálnak beszélgetést kezdeményezni a felmerült témákról, segítenek belekezdeni nehéz dolgok megbeszélésébe, feldolgozásába.



**6. ábra: „amiről nem beszélünk“
saját forrás**

A kiállítás végén áll egy úgynevezett stresszgép, amelybe belépve elindul egy visszaszámláló, és a gyerekeknek adott időn belül kell ellátnia azokat a feladatokat, amelyek a szülőkre hárulnak egy sietős reggelen (reggeli készítés, mosogatás, pelenkázás, öltözés, bepakolás, stb). Ahogy az idő telik a feszültség egyre fokozódik, a baba sír, a kávéfőző sípol, a telefon csörög, egyre nehezebb egyszerre elvégezni a feladatokat. A szimulátoron keresztül a gyerekek nyernek egy képet arról, (még ha talán sarkítva is) mi mindenre kell szüleiknek egyszerre odafigyelniük, és milyen nehéz ezeket a feladatokat összeegyeztetni, ezáltal megértőbbé, türelmesebbé válhatnak a családjukkal szemben. A szimulátorral való játék szintén elősegítheti az adott témáról való beszélgetést a családban, elősegítheti olyan témák tisztázását, amelyek folyamatos konfliktusforrást jelentenek.



**6. ábra: stresszgép
saját forrás**

Egy további teremben híres családi portrék reprodukciói vannak kiállítva a falra, a gyerekek pedig színes ceruzával megrajzolhatják saját családjukat, és a kész képet a többi alkotás közt elhelyezett üres keretek egyikébe helyezhetik.

A további termekben lévő feladatok közt számos módszertanilag figyelemreméltó múzeumpedagógiai eszköz található. Az egyik teremben egy nagy plüsstekervényből szőtt fészket láthatunk, amelyben nagy tojásokba szerelt képernyőkön állatcsaládokat figyelhetnek meg a gyerekek. A következő szoba egy babaszoba, ahol a kisbabákkal kapcsolatos teendőket próbálhatják ki. Egy másik szobában a mosógépekből kipakolt ruháknak kell megtalálniuk a gazdáit, és felöltöztetni őket. Az egyik polcrendszerrel körbevett szobában a gyerekek sokfajta fafigurából összeválogathatják az ő családjukat mintázó bábucsoportot, egy másik szobában pedig a gyerekek által írt jellemzéseket és élményeket kell összepárosítani nagyszüleiket ábrázoló képekkel. Az utolsó terem a többenél tágasabb, közepén sok száz jenga-elemekhez hasonló fa építőkockából építkezhetnek a gyerekek, amelyeken mind egy-egy családtag, családi

szerep neve szerepel, a terem szélén pedig fejhallgatókkal egyes emberek, szülők, gyerekek, nagyszülők családi élményeit hallgathatják.

3.4. Múzeumi programok

A bécsi gyermekmúzeumban az egyes részlegekben tartott rendszeres workshopokon kívül további alternatív programokat is rendeznek.

3.4.1. Vendégelőadók

A ZOOM Science előadássorozat keretében tudósok, kutatók mutatják be kutatási területüket a gyerekeknek, olyan formában, hogy ez számukra is érthető legyen, közelebb hozza hozzájuk a tudományt, felkeltse érdeklődésüket a témában, kérdéseket vessen fel bennük, amelyeket majd feltehetnek az előadónak.

Szintén vendégelőadók előadásában rendszeresen rendeznek felolvasásokat a múzeum egy termében, ahol kortárs írók olvasnak fel műveikből, majd beszélgetnek arról a látogatókkal. Ezáltal a gyerekek megismerkedhetnek az írói mesterséggel, a történetírás művészetével, személyes kötődést alakíthatnak ki kortárs irodalmi művekkel, és vezetett foglalkozás keretében beszélgethetnek és gondolkodhatnak a történetek kapcsán felmerülő témákról.

3.4.2. Nyári gyerekakadémia

Annak érdekében, hogy a gyerekeknek lehetősége nyíljon igazán elmélyülni egy-egy témában a ZOOM Kindermuseum minden nyáron megszervezi gyermekakadémiáját, ami egyfajta napközis táborként működve egy hetén keresztül vezeti a gyerekeket egy projekten keresztül. Így terük nyílik egy téma közelebbi feldolgozására, komplexebb projektek kivitelezésére. A Projekthét során a gyerekek művészek segítségével felderítik a múzeum minden terét, majd a stúdióban és a műteremben filmet és egyéb alkotásokat készítenek az adott témához, amelyeket a hét végén bemutatnak az érdeklődőknek.

3.4.3. Felnőtt programok

A ZOOM Kindermuseumban törekednek arra, hogy a pedagógusokat és szülőket is bevonják a múzeum keretei közt zajló közös tanulásba, nekik is kellemes élményt nyújtsanak, segítsék a gyerekekkel való közös élmények szerzését. Ezt elősegítendő a kiállításon vezetéseket tartanak pedagógus csoportoknak, ahol bemutatják a múzeum egyes tereit, bemutattva és elmagyarázva azok funkcióit, szerepét a tanulási folyamatban. 2012 folyamán indult egy másik felnőtteknek szóló program a múzeum szervezésében, egy előadássorozat, amely a gyerekkor 21. századi problémáit, neveléssel, tanulással kapcsolatos kérdéseket dolgoz föl, vendégelőadók által tartott előadás és azt követő beszélgetés formájában.

A programsorozatokon kívül a ZOOM-ban rendszeresen rendeznek alkalmi programokat is, így többek közt szakmák képviselőinek a bemutatkozását, más szervezetekkel való együttműködésben rendezett programokat, vagy szabadtéri workshopokat.

3.4.4. Múzeumpedagógiai módszerek

A múzeumi tér és programok bemutatása során igyekeztem minél teljesebb képet adni ZOOM keretei közt folyó informális tanulás lehetséges formáiról. A múzeum mottója „Hands on, minds on, hearts on!” ennek szellemében – ahogy az az előzőkből ki is derül – középpontban a tárgyakkal és emberekkel, történetekkel való interakción keresztüli tanulás áll. A „hands on” tárgyakkal való interakción keresztül átélt élmény koncepciója tehát bővül az érintéshez kapcsolódó szellemi, érzelmi hatásokkal, amit a gyerekek a múzeum tapasztalati- és élménytereiben szereznek a játékos felfedezés, kutatás, kipróbálás, beszélgetés, érzékszervi tapasztalás során.

A múzeum központi gondolata az úgynevezett „Learning by doing”, tehát az önálló cselekvésen, alkotáson keresztüli tanulás, önmegismerés. Nagy hangsúlyt fektetnek továbbá a motorikus és nyelvi készségek fejlesztésére, illetve a média aktív-kreatív használatának megismertetésére.³²

³² A gondolat a 2012.10.19.-én Christiane Thenius, a Zoom Kindermuseum Marketingosztály vezetőjével készített interjúból származik.

3.4.5. Kommunikáció a múzeumpedagógia szolgálatában

A múzeum célcsoportja alapvetően a 3 és 12 év közötti gyerekek, de mint azt fentebb említettem szerveznek programokat családoknak és kimondottan csak felnőtteknek is. Kommunikációs stratégiájuk szinte kizárólagosan a felnőttekre épít. Mind honlapjukkal, mind pedig az általuk készített szóróanyagokkal a szülőket és a pedagógusokat szólítják meg. A félévente megújuló kiállításokhoz minden alkalommal részlegenként, illetve korcsoportonként bontott brosúrákat készítenek, amelyeket postán eljuttatnak az adott korcsoporttal foglalkozó pedagógusokhoz. Ezen felül a múzeumnegyedben, illetve turisztikai infópontokon mindenhol megtalálható angol és német nyelven az általános, múzeumról szóló szórólapjuk, illetve a városban több helyen a plakátjuk. Mind a múzeumnegyed általános programajánlójában, mind a gyerekprogramokat összegző kiadványokban külön hirdetőfelülete van a múzeumnak, ahol aktuális programjait reklámozhatja.

A múzeum online jelenlétére új fejlesztési tervet dolgoztak ki 2012-ben, amelynek egyik alappillére a kimondottan gyerekeknek szóló honlap kialakítása. A múzeum rendelkezik egy átlátható, grafikailag minden kiadvánnyal összhangban lévő honlappal, ami elsősorban a felnőtteket szólítja meg. November óta elérhető a múzeum honlapján keresztül egy direkt a gyerekeknek kifejlesztett oldal, ahol egyrészt megtekinthetik a múzeumban készített műveiket, másrészt játszhatnak.³³

A honlapon kívül a múzeumnak facebook oldala is van, amely szintén kizárólag felnőtteknek szól, mivel a facebook szabálya szerint 14 éven aluliak nem rendelkezhetnek facebook adatlappal, így a múzeum vezetősége nem is szeretne ezen a felületen építeni a gyerekek megszólítására még abban az esetben sem, ha ez a szabályzat ellenére lehetséges lenne. A pedagógusok és minden a hírlevélre feliratkozott látogató rendszeres értesítést kap a múzeumban megrendezésre kerülő kiállításokról, programokról és rendezvényekről. A hírlevél népszerűsége, hatékonysága az utóbbi években nőtt a többi kommunikációs csatornához képest.³⁴

³³ Thenius, Christiane (2011): ZOOM Kindermuseum Online. Interaktive Website und Social Media für Kinder von 6 bis 12 Jahren. Abschlussarbeit. Lehrgang „Kultur & Organisation“. Wien.Universität Wien, Institut für Kulturkonzepte.

³⁴ Thenius, Christiane (2011): ZOOM Kindermuseum Online. Interaktive Website und Social Media für Kinder von 6 bis 12 Jahren. Abschlussarbeit. Lehrgang „Kultur & Organisation“. Wien.Universität Wien, Institut für Kulturkonzepte.

A gyermekmúzeumoknak koncepciójának alapvető eleme, hogy a gyerekeket bevonják a kiállítások koncepcióinak kialakításába, bevonják őket az alkotási folyamatban. Ez a gyermekmúzeumok Pearce által megfogalmazott öt kritériumának egyike. A bécsi gyermekmúzeumban ezen bevonás sikeres hosszútávú működésének kiváló példája. Egyrészt a múzeum megnyitása előtt egész Bécset átfogó igényfelmérést végeztek iskolások és óvodások körében, melynek eredményeire alapozva alakították ki a múzeumot. Másrészt a ZOOM-ban működik egy úgynevezett gyerektanács, amely egy 8-10 főből álló gyerekcsapat, melynek tagjai Bécs különböző részeiről, különböző szociális és kulturális környezetből érkeznek, és részt vesznek az új kiállítások kitalálásában, fejlesztésében, valamint állandó kontrollcsoportként működnek új programok bevezetése esetén. Ezáltal biztosítva van a folyamatos visszajelzés a látogatók oldaláról, és a gyerekek ezen csoportja számára lehetővé teszik, hogy az ebben a folyamatban való részvétel által kipróbálhassák magukat egy komoly, felelősségteljes feladatban, képviselhessék kortársaik véleményét. Ez a fajta részvételi lehetőség a Freinet munkaiskolájában való osztályképviselői feladat tökéletesen kivitelezett 21. századi megvalósítása.

Christiane Thenius, a dolgozatomban elemzett intézmény vezetőségének tagja szerint ³⁵ valójában nincs szükség a gyermekmúzeum hatékonyságának statisztikai kimutatására, mivel ez a fajta, tényeken és számokon alapuló értékelés alapján véve ellenkezik, szemben áll a gyermekmúzeum alapvető filozófiájával, miszerint a múzeum feladata a tudományhoz, tanuláshoz és a világhoz való természetes, közvetlen, kötetlen, személyre szabott kapcsolat kialakítása. Ennek szellemében a 2014-ben fennállásának 20. évfordulóját ünneplő bécsi Zoom Kindermuseum a tervek szerint minden kommunikációs csatornáján keresztül arra fogja buzdítani egykori látogatóit, hogy osszák meg a múzeummal kapcsolatos emlékeiket, élményeiket, s mondják el, érzésük szerint hogyan befolyásolta fejlődésüket, milyen hatással volt rájuk annak idején a múzeumban töltött idő.

Mindemellett, amennyiben az iskolák illetve óvodák és a gyermekmúzeumok szervezett, rendszeres együttműködése megvalósulna, valamilyen formában alkalom adódhatna eredmények vagy legalábbis pozitív hatások kimutatására, s ez megalapozhatná a gyermekmúzeumok hazánkban még kevésbé stabil lábakon álló pozícióját.

³⁵ A gondolat a 2012.10.19.-én Christiane Thenius-szal, a Zoom Kindermuseum Marketingosztályának vezetőjével készített interjúból származik.

4. Magyarországi kezdeményezések

Hazánkban ugyan csak az elmúlt években nyitottak meg a kimondottan, tudatosan a gyermekmúzeumi koncepció szerint kialakított intézmények, de már valamivel korábban megkezdődött a hasonló módszerekkel dolgozó, gyerekeknek szóló interaktív kiállítások elterjedése.

Az első három intézményt csak érintőlegesen szeretném bemutatni, mivel azokat mint a hazai gyermekmúzeumi mozgalom előfutárait tekintem, és vizsgálom, tehát csak bizonyos a vizsgálati szempontok alapján releváns elemeiket, vonásaikat szeretném bemutatni. Azonban az alábbi hat szempontra minden elemzett intézmény esetében ki fogok térni az áttekinthetőség érdekében:

1. Mi az intézmény pedagógiai célja és milyen módszerekkel valósítja meg azt?
2. Tudatosan működik-e a gyermekmúzeumi koncepció alapján?
3. Az intézmény önálló, más intézménytől független kezdeményezés-e?
4. Az intézmény programjai, foglalkozása során több tudományterület együttes feldolgozását végzi-e?
5. Kik a fő célcsoportja?
6. Milyen szinten és milyen formában működik együtt iskolákkal?

4.1. A gyermekmúzeumok előfutárai

4.1.1. Csodák Palotája

A Csodák palotája időszak kiállításaként 1993-tól, állandóan pedig 1997 óta üzemel, saját megnevezése szerint interaktív tudományos játszóház.

Ugyan nem használják sem a gyermekmúzeum, sem a múzeumpedagógia kifejezést, a gyermekmúzeumokhoz hasonlóan a hands on elv alapján működnek, tapasztalati tanulással, tárgyakkal való interakcióval, az önálló megismerést és a szabad kísérletezést lehetővé téve szeretnék érdekesebbé tenni a tudományt a gyerekek számára. Mintául a gyermekmúzeumokhoz hasonlóan, a szintén az Egyesült Államokban a 19. század végén indult science center mozgalmat, annak intézményeit vette alapul. A science center a gyermekmúzeummal hasonló elveket valló intézménytípus, célja az interaktív kiállításokkal játékos formában közelebb hozni, megszerettetni a tudományt a látogatókkal. Alapvető

különbség a két intézménytípus között, hogy míg a gyermekmúzeum elsősorban a gyerekekre koncentrál, addig a science center nem határozza meg a célcsoportját ilyen szigorúan, még ha látogatói dominánsan gyerekes családok is. A másik meghatározó különbség, hogy a science centerek szinte kizárólag természettudományos témákkal foglalkoznak, míg a gyermekmúzeumok egyik legfontosabb vonása több egymástól távoli tudományág együttes feldolgozása.³⁶

A Csodák Palotája foglalkozásai keretében a gyerekek kutatókkal tudósokkal beszélgethetnek, kísérletezhetnek, interaktív vezetésen, vetélkedőn vehetnek részt a kiállítóterben és ismeretterjesztő filmeket nézhetnek. A programok célja, hogy a látogatók a szabad, illetve vezetett kísérletezésen, önálló megismerésen, a tudósokkal való beszélgetéseken keresztül élményszerűen ismerhessenek a tudománnyal, élhessék meg azt, gondolkodhassanak róla. A cél tehát ez esetben is a tanulás élménnyé tétele, interaktív ismeretterjesztés.

Az intézmény szakemberei kérésre iskolákban is tartanak kitelepült órákat, amik kapcsolódnak a tananyaghoz, ezzel is segítő a tanulás élménnyé tételét, rendszeres együttműködésük iskolákkal azonban nincs.

4.1.2. MiniCity

A 2011-ben nyílt MiniCity – interaktív gyerekváros szintén nem sorolja magát a gyermekmúzeumok közé, céljai és törekvései azonban sokban megegyeznek azokéval.

A MiniCity gyakorlatilag egy fedett, kicsinyített városrész üzletekkel, rendelőkkel, hivatalokkal, amelyek mivel az adott cégek támogatásával jöttek létre az eredetiek pontos másolatai. Teljesen, mint a felnőttek világa, csak kicsiben, minden gyermekméretre szabva. Így a gyerekek bele tudnak kóstolni a felnőtt életbe, megismerkedhetnek valós szakmákat, valós szakmabeliek segítségével kezükbe vehetnek, és élesben kipróbálhatnak munkaeszközöket, amiket addig nem tehettek, ezáltal megismerik a munkával járó nehézségeket, felelősséget. A MiniCityben a gyerekek részt vehetnek különböző kézműves műhelyekben és foglalkozásokon, ahol háztartási, pénzügyi vagy közlekedési ismereteiket fejlesztik, ezáltal megérthetnek eddig átláthatatlannak tűnő összefüggéseket, amelyek a későbbi boldogulásukban segítségükre lehetnek. A MiniCityben – sok gyermekmúzeumhoz hasonlóan – születésnapjait zsúrozzák az

³⁶ Schulz, Matthias (2006): Kindermuseen in Deutschland - Bestandsaufnahme, Strukturierung und neue Entwicklungen. GRIN Verlag. München.

intézményben tarthatják a gyerekek, az ünnepi élmény által még különlegesebbé téve számukra a helyszínt.³⁷

A MiniCity fő célcsoportja a gyermekmúzeumokhoz hasonlóan a 3-12 éves gyerekek, de létrehoztak egy külön foglalkoztató teret 3 év alatti kisgyerekeknek, ahol kimondottan az ő igényeiknek és képességeiknek megfelelő környezetben tölthetik el az időt szüleik felügyeletében. Az intézmény elsősorban családi látogatásokra van berendezkedve, fontos célja, hogy a szerepcserés szituációs játékokon keresztül mind a gyerekek, mind a felnőttek jobban bele tudják képzelni magukat a másik életébe, jobban megértsék őket. A szülők végigkísérhetik a kiállításon gyermekeiket, viszont az egyes kicsinyített üzlethelyiségekbe nem léphetnek be, mert azok kimondottan a gyerekek méretére vannak szabva, nem alkalmasak felnőttek fogadására. Az ZOOM Múzeumhoz hasonlóan a kiállítás területén pedagógiai dolgozók segítik a látottak és átélt élmények feldolgozását, amennyiben a gyerekek erre igényt tartanak, vagy nem zárkóznak el ettől. Az osztrák intézményben tapasztaltakhoz hasonlóan az itteni dolgozók is elvegyülnek a gyerekek közt, csatlakoznak a játékukhoz, segítik az itt átélt élményeket a valós életben átélt eseményekhez kapcsolni, beszélgetéseket kezdeményeznek a gyerekekkel a munka világáról, személyes érdeklődésükről.

Az intézmény emellett csoportokat is fogad és lehetőséget nyújt, osztályok számára, hogy a kiállításon tett látogatása után egy külön teremben kiértékeljék, megbeszéljék a látottakat.

A MiniCityben a gyerekek a tér önálló felfedezésén és a foglalkozások során fejleszthetik kézügyességüket, képzelőerejüket, kommunikációs készségüket, felelősségtudatukat, önismeretüket, logikai gondolkodásukat, szervezői készségeiket.

Az intézményben a fókusz erősen a gyakorlati tevékenységek mélyebb megismerésén van, kevésbé a tudományok iránti érdeklődés elmélyítésén, ezáltal a kiállítás összképe erősen játszóházi hangulatú, teljesen elrugaszkodik a múzeumi közegtől, ám az interdiszciplináris tanulás ez estben is megvalósul. A múzeum fogalomkörétől való eltávolodás által az intézmény a gyermekmúzeumok múzeum intézményét megkedveltető, közelebb hozó funkcióját nem tudja betölteni, ám ez jelen esetben nem is cél. A cél az életre való felkészítés, a felnőttek világában való biztonságos mozgás segítése. Programajánlatuk ugyan rendkívül színes, ezáltal sokrétű ismeretszerzésre ad lehetőséget, de hiányoznak a tanulás kontinuitását elősegítő, egymásra épülő rendszeres foglalkozások és az iskolákkal való rendszeres együttműködés.

³⁷ http://mini.city.hu/bemutakozas/mi_is_a_minicity.html 2013.01.05.

4.1.3. Győri Gyermekmúzeum

A Győri Gyermekmúzeumot 2010-ben hozták létre, a Győri Városi Művészeti Múzeum részeként, múzeumpedagógiai foglalkoztatótérként. Ugyan ez Magyarország első hivatalos gyermekmúzeuma, működése azonban nem független a Művészeti Múzeumtól. Két termében a múzeum műalkotásaiból rendeznek két-három havonta váltakozó tematikus kiállításokat és ahhoz kapcsolódó programokat, kézműves foglalkozásokat, jelmezkészítést, szerepjátékokat, művekhez kapcsolódó beszélgetéseket. A Gyermekmúzeum kialakítói más nyugati gyermekmúzeumok ismeretében, azok elveire építve alakították ki a gyerekeknek szóló múzeumi részleget. A múzeum erősen helyi kötődésű, fontosnak tartja a történelmi, művészeti ismeretek bővítését és a kulturális örökség, városi hagyományok megismertetését. Programjaik ennek szellemében szintén főleg művészeti és történelmi témák feldolgozásával foglalkoznak. Céljuk a helyi identitás erősítése, kulturális örökség ápolása, emellett a múzeum intézményének megszerettetése a gyerekekkel, a „múzeumba szoktatás”.

Célcsoportjuk a 3-14 éves gyerekek, az egyes foglalkozások során azonban a megcélzott korcsoportot tovább szűkítik, hogy programjaik teljes mértékben megfeleljenek a jelenlévő gyerekek képességeinek és érdeklődésüknek. A múzeumba gyakran látogatnak iskolás és óvodáscsoportok is, akiknek a múzeumpedagógus saját fejlettségi szintjükhöz illő foglalkozásokat tart saját készítésű foglalkoztató füzetek segítségével. Ezek a foglalkozások ugyan esetenként kötődnek az iskolai órákhoz, de a múzeumlátogatás nem szerves része a tananyagnak.

A múzeum ugyan gyermekmúzeumi elvek szerint működik, de a koncepció teljes megvalósulásához véleményem szerint – annak érdekében, hogy a múzeum a koncepcióhoz híven a világ teljes leképzése lehessen – hiányzik a művészeti, művészettörténeti témákon kívül más (szociális, tudományos) témák bevonása. Emellett a Győri Gyermekmúzeum a múzeumi tér kialakítását tekintve se teremt egy a Városi Múzeumtól eltérő képet, más gyermekmúzeumokkal ellentétben nem alkot egy saját gyermekbarát képi világot.

4.2. Mesemúzeum

A következő vizsgált intézmény 2012. szeptember 30-án a magyar népmese napján megnyitott Mesemúzeum. A létesítmény a Petőfi Irodalmi Múzeum gondozásában, ám attól függetlenül, annak épületén kívül Budán az első kerületben működik. A múzeum létrehozásának ötlete Kányádi Sándor írótól származik, aki már régóta szeretett volna létrehozni egy helyet, ahol a gyerekek közelebb kerülhetnek a mesék világához. A kialakításhoz és a működtetéshez a feltételeket az I. Kerületi Önkormányzat és a Petőfi Irodalmi Múzeum biztosították.

4.2.1. A Mesemúzeum alapítása

Az I. kerületi Önkormányzat, a múzeum fenntartója a Nemzeti Erőforrás Minisztérium ALFA Pályázatán - melynek célja önkormányzati finanszírozású muzeális intézmények támogatása - 23 Millió forintot nyert a múzeumi tér kialakítására. A múzeumi tér kialakítása mindössze 217 millió forintot vett igénybe, a pályázati forrásokon kívül az önkormányzat a kialakítást önrészből állta.

A személyi feltételeket a Petőfi Irodalmi Múzeum biztosította. A PIM kijelölt a Mesemúzeummal kapcsolatos feladatok ellátására egy múzeumpedagógust, Helmich Katalint, aki a koncepció kidolgozásának kezdetétől fogva a projekt vezetője, tartalmi felelőse, és informális módon az intézmény vezetője. A szakmai vezető a múzeum tartalmi tervezetének megírása előtt átfogó elővizsgálatot végzett a hasonló jellegű külföldi intézmények terén jó, követendő példák után kutatva. Így személyesen is ellátogatott, és alaposan vizsgált több külföldi gyermekmúzeumot és mese-illetve történetmúzeumot, kapcsolatba lépett azok vezetőivel, illetve felvette a kapcsolatot a nemzetközi gyermekmúzeumi szervezetekkel is. A koncepció kidolgozásában tehát a kialakítók tudatosan építettek a gyermekmúzeumok szakirodalomban, illetve az összefogó szervezetek dokumentumaiban megfogalmazott elveire, módszertanára, igyekeztek jól bevált módszereket, elemeket átvenni, de ugyanakkor saját profiljukra alakítani.

A követendő minták esetében az alkotók elsősorban angol példára alapoztak. A Discover, londoni Történetmúzeum³⁸, a Roald Dahl Múzeum³⁹ és a még kialakításban lévő Oxfordi Storymuseum⁴⁰ voltak a fő minták. Ezek mind olyan gyermekmúzeumi elvek szerint

³⁸ Discover Childrens's Story Center - <http://www.discover.org.uk/> 2013.01.05.

³⁹ The Roald Dahl Museum and Story Center - <http://www.roalddahlmuseum.org/> 2013.01.05.

⁴⁰ The Story Museum - <http://www.storymuseum.org.uk/>

működő intézmények, amiknek a fő eszköze, központi témája a szöveg, a történet az irodalom. Ezen kívül ihletet merítettek a berlini Labirynth gyermekmúzeumból⁴¹ valamint a bécsi ZOOM Múzeumból is, egyes formai elemeket egy az egyben átvéve.⁴²

4.2.2. A Mesemúzeum pedagógiai koncepciója

A Mesemúzeum célja egy olyan hely létrehozása, ahol a gyerekeknek lehetőségük nyílik élményszerűen kapcsolatba kerülni az irodalommal, történetekkel, kreatív módon, aktívan megélni a meséket. A Cél a gyerekek beszéd és szövegértésének, kommunikációs készségüknek, nyelvi tudatosságuknak a fejlesztése, az irodalom befogadásának előkészítése, valamint az erkölcsi nevelés.⁴³

A múzeum koncepciójának kidolgozóját idézve:

„A Mesemúzeum megalapításának fő célja az irodalom legrégebbi és alapvető hagyományainak intézményes megjelenítése és terjesztése: az, hogy felhívja a figyelmet a mesékre, a mítoszokra a szellemi kultúra valamennyi ősi és mindmáig eleven irodalmi-epikai formájára.”⁴⁴

A múzeumnak fontos kitűzött célja a gyerekek készségeinek fejlesztése, és ezen keresztül a társadalomban való boldogulásuk elősegítése. Mindezt az iskolákkal és óvodákkal való tudatos és módszeres együttműködés által szeretnék elérni, egymásra építve és egymást kiegészítve. Tehát ahogy azt az alábbi két idézetből láthatjuk, a kutatási hipotézissel egyezően a Mesemúzeumban tudatosan szerveznek a formális képzést megerősítő és alátámasztó informális tanulást elősegítő programokat, sőt maga az egész múzeumi koncepció is erre a gondolatra épül.

„A Mesemúzeum szem előtt tartja az alapkészségek és kulcskompetenciák fejlesztését, a gyerekek társadalmi beilleszkedésének elősegítését, egyéni életük gazdagítását.”⁴⁵

⁴¹ Labirynth Kindermuseum Berlin - <http://www.labyrinth-kindermuseum.de/> 2013.01.05.

⁴² Az információk a 2012. 10. 25-én Helmich Katalinnal, a Mesemúzeum vezetőjével, múzeumpedagógusával készített interjúból származnak. Budapest. Mesemúzeum.

⁴³ www.mesemuzeum.hu 2012.12.05.

⁴⁴ Dr. Cseri Zsuzsanna (2012): Amikor a mese valósággá válik... Mesemúzeum és Meseműhely – Egy új múzeumi projekt Budán. Szakdolgozat. Moholy-Nagy Művészeti Egyetem. Budapest. p. 39.

⁴⁵ Dr. Cseri Zsuzsanna (2012): Amikor a mese valósággá válik... Mesemúzeum és Meseműhely – Egy új múzeumi projekt Budán. Szakdolgozat. Moholy-Nagy Művészeti Egyetem. Budapest. p. 39.

„A programok és kiállítások szorosan kapcsolódjanak az óvodai neveléshez, az iskolai tanmenetekhez. Cél, hogy a múzeumi látogatás előmozdítója, kiegészítője, továbbfejlesztése lehessen az óvodai és iskolai munkának.”⁴⁶

Az iskolai tanulás kiegészítésén kívül azonban szintén törekednek arra, hogy nem csupán iskolás csoportoknak, de családoknak is vonzó időtöltési lehetőséget, közös maradandó élmény átélését biztosítsák, ezáltal szintén követve a nyugati trendeket, melyek szerint a családi program biztosítása a gyermekmúzeumok egyik legmeghatározóbb feladata.

„Olyan hely, amelyre elsők között gondolnak a kisgyerekes családok, ha minőségi időt szeretnének az otthonukon kívül eltölteni”⁴⁷

4.2.3. A múzeumi interpretáció múzeumpedagógiai elemzése

A Mesemúzeumnak öt egymástól elválasztott tere van. Az első a boltíves bejáratí rész, ahol a látogatók megismerkedhetnek a kiállításnak és programoknak otthont adó ház történetével, elolvashatják Kányádi Sándor, a múzeum ötletgazdájának köszöntő történetét, valamint az ajtókon és elválasztófalakon klasszikus mesék illusztrált verzióját olvashatják.

A következő terem a múzeum legnagyobb helyisége a meseműhely. A teremből nyílik három nyitott fülke, egy meseolvasó, egy meshallgató és egy mesekészítő fülke. Az első beugróban a látogatók egy fotelbe helyezkedve fülhallgatón keresztül hallgathatnak a billentyűzet segítségével kiválasztott népmeséket, a második fülkében mesekönyvekből olvashatnak, a harmadik benyílásban pedig egy számítógépes program segítségével vághatnak össze általuk készített pillanatképekből rövid képes meséket. Ez utóbbi játék, ugyan eltérő technikával, de azonos elven működik, mint a bécsi múzeum rajzfilmkészítő műhelye, tehát a gyerekek saját készítésű képekből illesztnek össze és rendeznek egy mesét.

⁴⁶ Dr. Cseri Zsuzsanna (2012): Amikor a mese valósággá válik... Mesemúzeum és Meseműhely – Egy új múzeumi projekt Budán. Szakdolgozat. Moholy-Nagy Művészeti Egyetem. Budapest. p. 39.

⁴⁷ Dr. Cseri Zsuzsanna (2012): Amikor a mese valósággá válik... Mesemúzeum és Meseműhely – Egy új múzeumi projekt Budán. Szakdolgozat. Moholy-Nagy Művészeti Egyetem. Budapest. p. 39.



7. ábra: meseolvasó fülke
saját forrás



8. ábra: mesehallgató fülke
saját forrás



9. ábra: mesekészítő fülke
saját forrás

A teremben található ezen kívül egy színpad, ami teret ad a múzeumi felolvasásoknak, előadásoknak, szerepjátékoknak és egyéb szervezett foglalkozásoknak. A színpad előtt elterülő térben családi látogatások alkalmával asztalok és székek vannak elhelyezve, ahol a látogatók megpihenhetnek, rajzolhatnak, olvashatnak, csoportos látogatás esetén pedig ülőpárnákat helyeznek el körformában, és a vendégek azokon elhelyezkedve vesznek részt a foglalkozásokon. Mind a múzeumpedagógiai foglalkozásoknak, mind pedig a Mesemúzeumban tartott születésnapi rendezvényeknek ez a terem a kiindulópontja, első állomása. Ebben a teremben található a ruhatár, a kassza, valamint a még kialakításban lévő múzeumi bolt is.

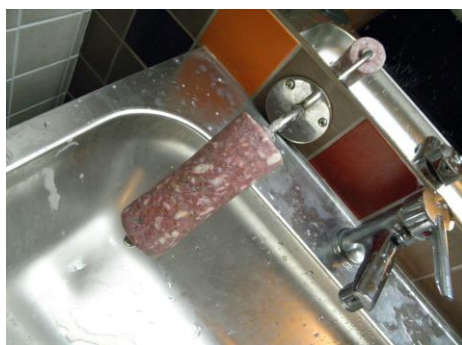
A teremben több, a múzeumpedagógiai foglalkozásokat segítő tárgy található. A színpad hátsó részén szürke szekrénysor áll, amire színes mágneses táblácskák tapadnak, amik különböző tematikus szempontok szerint csoportosíthatók, így külső-belső tulajdonságok, jó-rossz tulajdonságok, stb.

A színpadon, illetve az az előtti téren álló szögletes, egymásba helyezhető székek belső oldalán klasszikus mesék jelenetei találhatók. Az egyes mesék részleteit ábrázoló székek más-más színűek, így az azonos meséhez tartozó székek könnyen összeválogathatóak.

Szintén ennek a teremnek a falára akasztva helyeztek el egy-egy írónak szentelt információs dobozt. A fadobozok rendkívül sokoldalúan és a látogatót interakcióra ösztönözve mutatják be az adott író munkásságát. Az információs doboznak öt mozgatható felülete van. Egy fa keret, négy beleillesztett kihúzható falap, amin az író életrajzát, egy művét vagy az ahhoz készült illusztrációt láthatjuk, és egy üvegezett miniatűr vitrin, amiben egy az adott személyhez kötődő tárgyat lehet megtekinteni.

Emellett a terem oldalán elhelyezett padsor alatt kihúzható színes fiókokat találunk, amik bábszínházi díszletté alakíthatók, és amikbe a tervek szerint szerepjátékok, bábjátékok kellékei fognak kerülni.

A teremből nyíló mellékhelyiségek és azok berendezése, mind a gyerekekhez van méretezve. A mosdó ajtajánál három torz tükör fogadja a látogatókat és a tükör magyarázataként egy mellékelt történet Nyakigláb, Csupaháj vagy Málészáj címmel, így valóban a múzeum minden helyiségében jelen van a mese és játék. Mind a hármass torztükör, mind pedig a mosdóban fém rúdon forgó szokatlan gyümölcsre emlékeztető szappan a bécsi ZOOM Kindermuseumban is megtalálható, azonban a tükörkhöz társított történet ötlete az osztrák múzeum esetében nem jelenik meg, ezt a budai múzeumban sikeresen illesztették bele a múzeum koncepciójába.



10. ábra: a Mesemúzeum szappana
saját forrás



11. ábra: a bécsi ZOOM Múzeum szappana
saját forrás



12. ábra: a Mesemúzeum tükre
saját forrás



13. ábra: a bécsi ZOOM Múzeum tükre
saját forrás

A teremből egy ajtón keresztül lehet átjutni a következő terembe. A tükörökkel keretezett ajtó az üveghegyet szimbolizálja, ezen átkelve a mesebirodalomba jut az ember. Az ezen való átleléskor a látogatók szimbolikusan belépnek a mesék világába.

A következő sötét helyiségben plafonját kivetített mesejeleneteket borítják, körbe a falon pedig klasszikus mesefigurák, mint boszorkány vagy királylány sziluettjeit látjuk mintás üvegből

kívágya. A falakon ezenkívül találhatók még táblák, amelyeken a falon lévő figurákhoz kötődő toposzokról olvasható leírás, ezek azonban eltérnek a megszokott múzeumi tábláktól. A rajtuk levő szöveg alapvetően rejtett, a sötét háttér miatt nem olvasható, és csak egy keresztbe a két üveglap közé illesztett keskeny fehér lap elmozgatásával válik láthatóvá egy sávban. Így csak az fér hozzá a szöveghez, aki interakcióba lép a tárgyal. A titokzatos feladat által a gyakran unalmasnak és száraznak tartott ismertetőszöveg. Azáltal, hogy a tárgy elsőre szokatlannak hat, a tartalma rejtett, így a gyerekek számára izgalmas, vonzó, szívesebben időznek vele, mint egy hagyományos információs táblával.

A következő „meseerdő” elnevezésű terem legdominánsabb eleme maga az erdőt ábrázoló faépítmény, amit megmászva a gyerekek átjuthatnak a királyságba. Az erdő megmászása izgalmas (az általam látott foglalkozások résztvevői közül a többségnek egyértelműen ez okozta a legnagyobb élményt), mivel az építmény magas, az egész szobában viszonylag sötét van, így nem lehet pontosan tudni, mit talál az, aki felér. Az erdő tetején található a griffmadár fészke egy tojással, ezt megérintve a gyerekek kíváncsiak lehetnek, majd egy alagúton keresztül átmászhatnak a következő terembe. A kerekerdő termen azonban kétféleképpen lehet átkelni. Az alsó részben különböző érzékeket próbára tevő feladatokat találhatnak a látogatók. A gyerekeknek az egyik falon egy felrajzolt labirintuson kell keresztüljuttatni egy mágnesgolyót, ezzel bizonyítva a logikai rátermettségüket. Egy magas odvas fát megjelenítő faoszlopba a rajta található lyukakon keresztül különböző dolgokat tapinthatnak meg anélkül, hogy látnák, mihez nyúlhatnak. A fatörzs melletti boszorkánykonyhában kis üvegekről kell kitalálni, mit tartalmaznak, a boszorkánykonyha mögötti feneketlen kútba behajolva pedig béka brekegését hallhatják a látogatók.

A következő teremben a „királyságban” a gyerekek király, királylány vagy varázslójelmezbe bújhatnak és beleülhetnek a király trónjába. A királyi termet bekeretezett gyerekrajzok díszítik, valamint a mesebeli szerepjátéknak keretet adva a következő isézet olvasható a falon: „és boldogan éltek amíg meg nem haltak.” A teremben továbbá található egy interaktív játék, amiben a gyerekeknek a sárkány hét fejét kell az azokat jelző lámpák gyors megérintésével leküzdenie. Ez a játék egy gyorsasági játék, ami kiválóan fejleszti a gyerekek reakcióidejét, illetve koncentrációs készségüket.

Az utolsó terem jelenleg „A magyar népmese 100 éve” című kiállítás helyszíne, ahol jelentős népmeseírók életrajzaiból és műveiből tekinthetnek meg a látogatók részleteket a falon elhelyezett keretekben, illetve interaktív érintőtáblán.

4.2.4. Múzeumi programok

A Mesemúzeumban rendezett programoknak négy fő fajtája van, családi és csoportos látogatások, valamint születésnap szüroek és műhelyfoglalkozások. Mivel a programtípusok jellegében eléggé eltérőek, így a különböző programok a hét különböző napjain kerülnek megrendezésre, így az egyéni látogatók csütörtökön, szombaton és vasárnap, a csoportok pedig kedden, szerdán és pénteken látogathatnak el a múzeumba.

4.2.4.1. Csoportos foglalkozások

A csoportos foglalkozásokra előzőleg be kell jelentkezni, ekkor a csoportot vezető pedagógus a múzeumpedagógus segítségével kiválaszthatja az adott korcsoportnak ajánlott programot. Jelenleg öt különböző csoportfoglalkozást tartanak a múzeumpedagógusok, amelyek mind témájukban, mind célcsoportjukat illetően eltérnek egymástól. A megcélzott korosztály igényeit és képességeit figyelembe véve minden foglalkozásnak más pedagógiai célja van, más módszerekkel dolgozik, és más kompetenciákat fejleszt. A foglalkozás rövid leírása és pedagógiai célja olvasható a múzeum honlapján így a pedagógusok tudatosan választhatnak aszerint, hogy az osztályuk mely képességeit szeretnék fejleszteni, milyen jellegű programot tudnának leginkább beilleszteni az iskolai tanmenetbe. A múzeumban jelenleg 5 fajta állandó csoportos foglalkozást tartanak:

A mesehősök hét próbájára során a gyerekek különböző szellemi és fizikai próbákon megmérettetve magukat játékos formában megerősítik kitartásukat, saját értékeiket és önismeretüket.

Az Óriástársasjáték célja, hogy a foglalkozás résztvevőiből a mesék jellemzőinek felidézése közben egy összetartó csapatot kovácsoljon össze, fejlessze az együttműködési készséget, megtanítsa csapatban dolgozni, gondolkodni.

Kívánj valamit foglalkozás lényege, hogy a résztvevő gyerekek jobban megismerjék egymást, meg tudjanak nyílni maguk és egymás előtt mindeközben fantáziájuk segítségével bizonyos vágyaiknak, elképzeléseiknek a megvalósulási valószínűségét mérlegelhetik együtt ezzel fejlesztve a realitásérzéküket.

A „KIRÁLYI DÖNTÉSEK” játék során a gyerekek a döntéshozás jelenőségével, döntések súlyával ismerkedhetnek meg Mátyás király meséinek segítségével, és ezáltal saját magukat és társaikat is jobban megismerhetik.

„A HÁZ TITKAI” foglalkozás a tárgyi kultúrát igyekszik közelebb hozni a gyerekekhez történetek által. A résztvevők megismerkedhetnek a múzeum épületének történetével, régi tárgyakon és régi emlékeken keresztül gondolkodnak, beszélgetnek a múltról és annak értékeiről⁴⁸

4.2.2.2. Családi programok

A családi hétvégék során a szülők és gyerekek együtt vehetnek részt szórakoztató és fejlesztő foglalkozásokon. A hétvégi foglalkozások választéka igen sokszínű, az előzőekhez hasonlóan különböző kompetenciákat fejleszt, sokoldalúan hat az érzékekre. A családok (vagy a gyerek akár szülők nélkül is) részt vehetnek színházi társulat által tartott drámapedagógiai foglalkozáson, zenés alkotóműhelyen Kovácsovics Fruzsival, a Csillag születik műsorból ismert énekesnővel.

A közös szerepjátékos és alkotófoglalkozások során a gyerekek és a szülők együttesen hoznak létre valamit, közös élményben van részük. Az alkotói folyamat során (legyen az akár zenei akár színházi) mindkét fél leküzdi gátlásait és egy olyan helyzet élnek meg együtt, amire a hétköznapiakban nem kerül sor, így egy új oldalról ismerik meg egymás, ami kihathat kapcsolatukra, közvetlenebbé, oldottabbá teheti azt, az itt feloldott gátlás esetleg más problematikus helyzetek megoldásában is segíthet.

Azáltal, hogy a zenés műhelyet egy népszerű televíziós műsorból ismert, fiatal énekesnő tartja, megteremtik a múzeum és a populáris kultúra közti összeköttetést, ezzel is oldva a múzeum hétköznapi kultúrától való elszigeteltségét és vonzóvá téve azt a gyerekeknek.

Részt vehetnek továbbá a ZOOM múzeum esetében már bemutatott kortárs szerzőkkel való beszélgetésen, meseillusztrátorok és iparművészek által tartott barkácműhelyen, továbbá restaurátor (könyvdoktor) által tartott közös könyvjavításon.⁴⁹

4.2.2.3. Műhelyek

A családi és csoportos foglalkozásokon kívül a gyerekek hétvégénként egyénileg műhelyfoglalkozásokon is részt vehetnek szintén korcsoportok szerinti bontásban. A műhelyfoglalkozások szabályos időközönként ismétlődnek, így a gyerekeknek lehetőségük van rendszeresen járni a foglalkozásokra, erre külön váltható egy többalkalmas bérlet. A műhelyek

⁴⁸ <http://mesemuzeum.hu/node/1#csoportosfoglalkozasok> 2013.01.05.

⁴⁹ <http://mesemuzeum.hu/csaladi-hetvegek> 2013.01.05.

kontinuitásával a szervezők, olyan programot biztosítanak, amire érdemes visszajárni, továbblép az egyszeri múzeumlátogatás keretein, a múzeumot rendszeres szabadidő eltöltés helyszínévé teszi, a műhelyeken alakuló csoportok létrejötte által pedig közösséget terem.

Jelenleg két műhely működik a mesemúzeumban, egy drámapedagógiai műhely, valamint egy zenés-táncos műhely óvodásoknak.

A rendszeres kiscsoportos foglalkozások által a pedagógusoknak lehetőségük nyílik mélyebb kapcsolatot kialakítani a gyerekekkel így a foglalkozásokat még inkább tudják az ő igényeikhez alakítani, esetleg személyes, egyéni igényekre, problémákra kitérni.

4.2.2.4. Múzeumi születésnapok

Nyugat-Európában már hosszabb ideje divat (nem csak gyermekmúzeumokban, hanem szinte minden múzeumpedagógiai programmal rendelkező múzeumban), hogy a múzeumpedagógiai kínálat részeként a gyerekek születésnapjukat a múzeumban tarthassák. Ez rendkívül jó lehetőség arra, hogy a gyerekek mélyebb, személyes kötődést alakítsanak ki a múzeumhoz azáltal, hogy az egy számukra fontos örömteli esemény részévé, az ünnep a játék helyszínévé válik. A nyugati trendet követve a Mesemúzeumban is lehetőség nyílik arra, hogy hétfőként múzeumpedagógiai foglalkozással kiegészített születésnapj ünnepséget tartsanak a műhelyben.

4.2.3. Múzeumpedagógiai módszerek

A múzeumban nagy hangsúlyt fektetnek a családi hangnemre, éppen ezért a csoportok létszáma maximalizálva van.

A múzeumban nagyon sokrétű kompetenciafejlesztés folyik. Cél a minél nagyobb mértékű személyes bevonódás, azonosulás. A foglalkozások kezdetekor minden résztvevő öntapadós névtáblát kap, hogy innentől kezdve a múzeumpedagógusok nevén tudják szólítani. A foglalkozást tartók nagyon nagy figyelmet szentelnek annak, hogy minden gyerek azonos mértékben vonódjon be a játékba, de csak addig a határig, ameddig neki jól esik, ameddig nem érzi azt kellemetlennek.

A drámapedagógia központi szerepet kap a múzeum foglalkozásain, a nem kimondottan drámapedagógiai foglalkozásokban is gyakran előkerül a szerepjáték, mint az azonosulás, a képzelőerő fejlesztésének, saját gondolatok, érzések kommunikálásának közvetett eszköze. A családi hangulatban zajló szerepjátékok során a gyerekek leküzdhetik gátlásaikat,

gyakorolhatják a közönség előtti megnyilvánulást, és az önkifejezés különböző formáival kísérletezhetnek.

A múzeum meleg családi hangulata a kimondottan ezt a hangulatot keltő bútorokon kívül elsősorban abból ered, hogy maga a múzeum témája a mese (ami a múzeum minden apró részén jelen van), azáltal, hogy mindenki számára ismert, kedvelt asszociációkat hív elő, biztonságos, a feloldódást segítő közeget hoz létre.

A múzeum céljával tűzte ki a morális nevelést, értéket közvetít, és értéket formál mind esztétikai, mind erkölcsi értelemben. A foglalkozások során rendkívül sok olyan feladat jelenik meg, ahol a gyerekeknek véleményt kell formálniuk, értékeket kell meghatározniuk, értékítéletet kell hozniuk. A döntéshelyzetek gyakorlásával, maguk és mások jellemzésével a gyerekek olyan szociális kompetenciákat sajátíthatnak el, illetve fejleszthetnek, amire a mindennapi élet során szükségük lehet, és amelyek segíthetik őket a hatékonyabb magabiztosabb kommunikációban. Az ezekben a helyzetekben kapott pozitív visszajelzés a gyerekeknek maradandó élményt okoz és a múzeum ezáltal biztonságot adó, kellemes helyként marad meg emlékezetükben.⁵⁰

4.2.4. Kommunikáció a múzeumpedagógia szolgálatában

A múzeum elsőszámú kommunikációs eszköze a honlap, melyet pályázati pénzből hoztak létre. A honlap a felnőtteket szólítja meg képi megjelenítését és szövegi tartalmait tekintve is. Ahogy korábban azt már említettem az egyes foglalkozások pedagógiai céljai és funkciói is olvashatók az egyes programoknál, ezzel is segítve a pedagógusokat és szülőket a foglalkozások kiválasztásában. A múzeum rendelkezik facebook oldallal is, amit elsősorban figyelemfelkeltésre, kapcsolattartásra tartanak főnt, nem használnak elsődleges kommunikációs-, sem programajánló felületként. Az iskolákkal való kommunikáció fő csatornája az e-mailen keresztüli kapcsolattartás. A Mesemúzeum a PIM alintézményeként annak már meglévő kapcsolati hálóján keresztül szólítja meg a pedagógusokat. Ezen a csatornán keresztül informálták őket a múzeum létrejöttéről és ott hívták meg őket a múzeum nyitását követő első héten tartott nyílt hétre, ahol bemutatták a múzeumot az érdeklődőknek.⁵¹

⁵⁰ Az információk a 2012. 10. 25-én Helmich Katalinnal, a Mesemúzeum vezetőjével, múzeumpedagógusával készített interjúból származnak. Budapest. Mesemúzeum.

⁵¹ Az információk a 2012. 10. 25-én Helmich Katalinnal, a Mesemúzeum vezetőjével, múzeumpedagógusával készített interjúból származnak. Budapest. Mesemúzeum.

A Mesemúzeum véleményem szerint az első olyan intézmény Magyarországon, amely tudatosan követi a gyermekmúzeumok elveit és a szakmai szervezetek által megadott kritériumoknak többé-kevésbé meg is felel. Ugyan a budapesti kulturális szféra igen telített mind családi mind iskolásoknak szóló programok tekintetében, tehát a konkurencia nagy, a Mesemúzeum hiánypótló szerepét mégis mutatja, hogy a múzeumpedagógiai foglalkozások időpontjai a dolgozat keletkezésének időpontjában, tehát 2012 decemberéig bezárólag már ápriliséig minden lehetséges időpontra le vannak foglalva. A múzeum kezdettől fogva teltházzal működik, az iránta való érdeklődés a nyitás óta eltelt három hónapban töretlen, annak ellenére, hogy a bécsi múzeum esetéhez hasonlóan a reklámtevékenység a nyitást megelőzően egy sajtótájékoztatóra korlátozódott. Az osztrák mintához hasonló sikeres fogadtatás tehát alátámasztja a gyermekmúzeum mint önálló intézmény szükségességét, létjogosultságát.

4.2.7. Jövőbeni tervek

A múzeum dolgozóinak jelen pillanatban a kiállítás iránti kezdeti nagy érdeklődés miatt kevés kapacitása van a kiállítás és a programok fejlesztésére, de a hosszútávú terveik közt szerepel mind a programkínálatnak, mind magának a kiállítótérnek a bővítése, továbbfejlesztése. Ahhoz, hogy fenntartsák a látogatók érdeklődését és a múzeumot többszöri, családi és csoportos látogatásra érdekessé tegyék a ZOOM múzeumhoz hasonlóan időszakonként változó ideiglenes kiállításokat szeretnének rendezni, elsősorban a jelenlegi népmese történetét bemutató teremben. Emellett szeretnének esténként felnőttek számára is irodalommal kapcsolatos programokat, felolvasásokat, beszélgetéseket szervezni, hogy ezzel tágítsák látogatói körüket. Az erkölcsi nevelés koncepciójába illeszkedően terveik közt szerepel szociális problémák feldolgozása, így például a cigányság cigány költőkön, írókon keresztüli megközelítése. Szeretnének továbbá speciális nevelési igényű, illetve fogyatékkal élő gyerekek számára is speciális programokat kidolgozni, ezek előkészítése már meg is kezdődött. Amennyiben erre lehetőségük nyílik a múzeum vezetői szeretnék bővíteni a múzeumi teret, hogy minél sokoldalúbb összetettebb programot tudjanak nyújtani a látogatóknak. A bővítések megvalósulása esetén szeretnének egy meseíróknak, évfordulókat ünneplő íróknak külön helyiséget biztosítani, ahol műveiket mélyrehatóbban fel tudnák dolgozni.

Mindezek megvalósulásával a Mesemúzeum egyre inkább közelítene a nyugati gyermekmúzeumok működéséhez, elsősorban mivel azok alapvető elvéhez híven nem statikus, hanem folyamatosan környezetéhez alkalmazkodó, folyamatos átalakulásban lévő kiállítási anyaggal dolgozik.

4.2.5. Iskolákkal való együttműködés - a kérdőíves kutatás kiértékelése

A gyermekmúzeumi programok iskolai hasznosíthatóságát vizsgálva kérdőíves kutatást végeztem a 22. kerületi Kossuth Lajos Magyar - Angol Két Tanítási Nyelvű Általános Iskola pedagógusai körében. Az iskolában hat (alsó tagozatos, 1.-4.osztályos) napközis csoport működik, ez mindössze 150 gyereket jelen. A tanárok minden csoporttal ellátogattak a Mesemúzeumba, majd kérésre a kérdőívem segítségével kiértékelték a múzeumlátogatást. A csoportok két különböző foglalkozáson vettek részt, a „Mesehősök hét próbája”-n és „A ház titkai”-n. Az osztályok a napközis foglalkozás keretében látogattak el a múzeumba.

A vizsgált általános iskola érintett tanárai egybehangzóan elégedettek voltak a múzeumlátogatással, pedagógiai szempontból rendkívül hasznosnak és oktatási szempontból is jól hasznosíthatónak ítélték meg azt. A tanárok a múzeumi élményeket sikeresen beépítették a magyar nyelv és irodalom tanórába a népmese téma feldolgozásánál, és ezenkívül egy külön napközis projektet is terveztek a múzeumlátogatások köré, amelynek során megbeszélték a múzeumi élményeket, és a gyerekek tetszésüket rajzban is kifejezhették. A tanárok úgy ítélték meg, hogy a múzeumban rendkívül sokoldalú kompetenciafejlesztésre van lehetőség, így többek közt a lehetőség nyílik az önkifejezés, együttműködés, értékelés, csoportban való gondolkodás, kreativitás, beszédkésztség, koncentráció fejlesztésére.

A pedagógusok beszámolója szerint a gyerekeknek a legnagyobb élményt maga a múzeum látványképe, hangulata nyújtotta, illetve a színpadi szereplés és az ehhez kapcsolódó kreatív játékok.

A múzeum legnagyobb pozitívumának azt látták, hogy az alapkészségek fejlesztésén kívül rendkívül nagy gondolati és érzelmi motivációt adott és az foglalkozások során látott módszerekkel gazdagítani tudták drámapedagógiai eszköztáruk. A legfőbb különbséget egy klasszikus múzeumlátogatáshoz képest, úgy fogalmazták meg, hogy a gyerekek ez esetben „szereplőivé váltak a „saját” történetüknek”.

A kérdezett pedagógusok látnak perspektívát a múzeumlátogatás tantervbe való beépítésében, mivel a múzeumi foglalkozások minden alapkészségre támaszkodtak, így nagyban támogatták az iskolai kompetenciafejlesztést. Egyedül az ének-zenével kapcsolatos feladatokkal való bővítést hiányolták és javasolták. A kérdezett tanárok egyhangúan azt válaszolták, hogy örülnének egy későbbi rendszeres együttműködésnek a Mesemúzeummal, szívesen vinnék rendszeresen oda az osztályaikat.

A tanárok szinte maradéktalanul pozitív és lelkes válaszaiból számomra visszaigazolást látszik nyerni korábbi állításom, miszerint a múzeum hiánypótló szerepet tölt be a budapesti kulturális szcénában és nagyban segíti, kiegészíti az iskolai oktatást.

4.3. Eszterházi Tündérvár

A gyermekmúzeumok intézményének hazai fejlődésére kiváló példa az Eszterházi Tündérvár nevű két részből álló gyermekmúzeum-komplexum, melynek megnyitását 2013 nyarára tervezi a fertődi Esterházy Kastélyt üzemeltető Műemlékek Nemzeti Gondnoksága.

4.3.1. Az Eszterházi Tündérvár alapítása

A gyermekmúzeum alapításának terve az Műemlékek Nemzeti Gondnokságának igazgatójától és vezető múzeumpedagógusától származik. A tervezésnél nem alapoztak tudatosan a gyermekmúzeum mint önálló intézménytípus alapelveire, nem vettek mintául más, külföldi múzeumokat, a vezérelv alapvetően egy nem elsősorban ismeretátadáson alapuló, hanem annál inkább élménycentrikus iskolán kívüli tanulási forma létrehozása, aminek gyökerei a helyi hagyományokra alapoznak.

A múzeum kialakítását elsősorban alapítványi forrásokból valamint egy elnyert Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program (TIOP) pályázatból finanszírozzák, azonban mivel ezek a források nem fedezik a teljes költségeket, így a felszerelések beszerzéséhez külön szponzori mozgalmat terveznek indítani. A szervezet célja elsősorban állami tulajdonban lévő műemlékek felújítása, emellett azonban törekednek az ezek közösségi célokra való felhasználására is. Az utóbbi években az európai uniós források segítségével egyre eredményesebben folyik a fejlesztés ezen az utóbbi területen, így a felújított műemlékek egyre gyakrabban válnak közösségi helyszínekké, és egyre nyitottabbak a fiatal korosztályra, teret engedve az iskolán kívüli tanulásnak. Ennek szellemében az Esterházy Kastély vezetése az intézményt mint kulturális centrumot szeretné használni, aminek központi célja a jövő generációjának nevelése, művelése ennek eszközeként pedig egy folyamatos iskolán kívüli nevelésre alkalmas tér létrehozása.

4.3.2. A múzeumi interpretáció múzeumpedagógiai elemzése

Az újonnan létrehozott múzeumnak a tervek szerint két fő része lesz. Az egyik a Pál-major, régi hercegi major rekonstrukciója. Itt a hangsúly a környezeti nevelésen, a szabadtéri játékon, állatokkal, növényekkel való ismerkedésen van.

A másik nagyobb rész egy öt helyiségből álló műhelykomplexum lesz. Ennek részei a gyermekgaléria, a vizes kézműves műhely, a kínai szalon és a játszótér.

A gyermekgalériában egyrészt régi gyermekábrázolásokat állítanak ki, emellett azonban teret kapnak a kézműves műhelyekben készített gyermekalkotások is. A gyerekek rajzait elismert művészek alkotásai mellett fogják kiállítani, ezáltal a gyerekek érezhetik, hogy munkájuk fontos, számít. Személyes kötődésük alakul ki a kiállítótérhez, az ott kiállított művekhez.

A barokk konyhaként berendezett vizes kézműves műhely különböző kézügyességet fejlesztő foglalkozások tartására nyújt lehetőséget, mint agyagozás, gipszöntés, festés. Ezeken a foglalkozásokon keresztül a gyerekek különféle technikákkal és anyagokkal ismerkedhetnek meg, fejleszthetik finom motorikus képességeiket és kreativitásukat.

A kínai szalonban a gyerekek a távol keleti kultúrával és művészettel ismerkedhetnek meg eredeti történetekkel és tárgyakkal való interakción, valamint saját alkotáson keresztül. A intézmény kialakítói nagyon nagy hangsúlyt fektetnek a hitelességre, eredetiségre ezért a múzeum minden részében kizárólag eredeti, minőségi eszközöket adnak a gyerekek kezébe, mert filozófiájuk szerint legalább olyan minőségi és igényes környezetet kell biztosítani a gyerekeknek, mint amelyet meg szeretnének ismertetni velük, mint amelyet mi elvárnánk. Így a gyerekek a kínai szalonban eredeti kínai tussal alkotnak, és eredeti rendkívül értékes 19. századi egyedi bútordarabok közt mozognak, azokat aktívan bevonják játékukba. Ezek az eszközök természetesen jelentősen drágábbak, mint amennyibe másolataik kerülnének, azonban az igazgató szerint az anyagi ráfordítások mértékénél sokkal fontosabb az autenticitás, a felnőtteknek is biztosított színvonal tartása. A kifogástalanul hiteles kép elérése érdekében felmerült a gondolat, hogy a foglalkoztatóban kínai származású pedagógust alkalmaznának, aki személyes élmények alapján tudja közvetíteni a kulturális értékeket a gyerekeknek. Ez a hiteles történelmi, kulturális díszlet segít a kötődés kialakításában, elmélyítésében, és azáltal, hogy érzik, azonos szabályok vonatkoznak rájuk is, mint a felnőttekre, azáltal, hogy érzik minőségi szolgáltatást kapnak, sokkal jobban tudják értékelni a látottakat, mint azt ellenkező esetben tennék.

Az utolsó helyiségben a gyerekek az Esterházy Kastély megmászható méretű kicsinyített másával fognak találkozni, ami a benne található jelmezekkel, hangszerekkel és műtárgymásolatokkal kiváló teret nyújt majd szerepjátékokhoz, drámapedagógiai foglalkozásokhoz. A szerepjátékok során a gyerekek a történelmi díszletek közt megismerkedhetnek a kor hangulatával, szellemével, problémáival, játékos formában kerülhetnek interakcióba egy régi kort idéző tárggyal.⁵²

⁵² http://www.estershazykapolna.hu/hu/eszterhazi_tunderkert.html 2012. 2012.12.14.

A felsorolt tereken kívül a műhelykomplexumhoz tartozik továbbá egy sátor, ami szintén a szabadtéri foglalkozásokhoz, a kitelepüléshez nyújt teret.

4.2.3. Múzeumi programok és iskolákkal való tervezett együttműködések

Az Esterházy-Kastély eddig is számos gyerekeknek és családoknak szóló programnak adott otthont, így például az évenként megrendezésre kerülő kishercegi beöltözős bál, a tematikus „tündérséta” vezetések a kastélyban vagy a gyermekszületésnapok. Ezek a rendezvények az új részleg megnyitását követően szerves részét fogják képezni annak, még nagyobb hangsúlyt kapnak majd mint az eddigiekben.

A kialakításban ennek szellemében a tartalmi tervezésbe bevonták a helyi pedagógusokat, gyógypedagógusokat valamint a családsegítő szolgálat munkatársait is. Egy elnyert Társadalmi Mobilitás Operatív Program (TÁMOP) pályázat keretében létrejött egy hét pedagógusból álló szakértői csoport, akik részt vesznek egy célzott továbbképzésen, amely során együttesen kialakítják, megszervezik a gyermekmúzeum és az iskolák későbbi együttműködését, összefonódását. Az óvodai és iskolai pedagógusok a későbbiekben a múzeumpedagógusok mellett és velük együttműködésben maguk is fognak foglalkozásokat tartani a gyermekmúzeumban. Ezeket a foglalkozásokat az iskolai órákhoz kapcsolódva a tantervbe beépítve tervezik tartani, ezen speciális múzeumi órák tematikus óravázlatai már kidolgozásra kerültek.⁵³

A gyermekmúzeum kialakításánál fő célként határozták meg, hogy az intézmény mint közösségi tér, mint közösségi központ funkcionáljon, folyamatos élet legyen benne, s tere legyen különböző szociális és oktatási intézmények találkozásának, együttműködésének.

Az előzőleges igényfelmérésre reflektálva az alapítók nem csak egészséges gyerekeknek kívánnak programokat nyújtani, hanem a szellemi, testi fogyatékossgal élőknek is.

A terület felmérése után megállapították, hogy a múzeum vonzáskörzetében meglehetősen sok fogyatékossgal élő gyermek lakik. Ezen gyerekek szülei szervezett formában keresik a lehetséges terápia különböző módjait, így a múzeum a társadalmi befogadás elősegítése érdekében egy szakmailag képzett gyógypedagógus segítségével külön programot, foglalkozásokat szeretne tartani a speciális igényű gyerekeknek.

A múzeum fő célcsoportja a helyi lakosság, elsősorban közösségi térként, a helyi (ifjúsági) közösségi-kulturális élet középpontjaként szeretne működni. Önmagát alapvetően

⁵³ Az információk a 2012.12.17-én Varga Kálmánnal a Műemlékek Nemzeti Gondnokságának igazgatójával készített interjúból származnak.

helyi érdekeltségüként meghatározva nem tervez turisztikai profilt kiépíteni, nem céljuk sem a fővárosi, sem más közelben fekvő városok lakóit odavonzani.

Jelenleg az intézmény vezetői nem állnak kapcsolatban sem, hazai sem külföldi hasonló kezdeményezések szervezőivel, vezetőivel, azonban terveznek ilyen jellegű kapcsolatrendszert kiépíteni, fontos fejlődési lehetőséget látnak a más hasonló kezdeményezésekkel való együttműködésben, erre azonban csak a múzeum megnyitása, saját kereteik és szervezeti formáik biztos tisztázása után szeretnének sort keríteni.⁵⁴

⁵⁴ Az információk a 2012.12.17-én Varga Kálmánnal a Műemlékek Nemzeti Gondnokságának igazgatójával készített interjúból származnak.

4.3. Hiányosságok, fejlesztési lehetőségek

Az előzőekben egy rövid áttekintést adtam a hazai gyermekmúzeumi kezdeményezésekről a következőkben pedig szeretném összefoglalni, hogy melyek azok a területek, elemek amelyek a nyugati gyermekmúzeumokban fontos szerepet töltenek be, ám a hazai intézményekben még nem igazán vagy csak kezdetleges formában vannak jelen. A legszembetűnőbb különbség azon országok múzeumaival szemben ahol a gyermekmúzeumi mozgalom hosszabb történetre tekint vissza, hogy hazánkban egyenlőre nincs olyan intézmény, ami a természettudományos, művészeti és szociális témák együttes feldolgozása teljes mértékben megvalósulna. Ugyan a gyermekmúzeumi létnek nem feltétele, hogy ezek a területek egyenlő mértékben legyenek képviselve a múzeumokban, ám mégis úgy látom, hogy az ilyen irányú fejlesztés segíthetné az intézménytípus fejlődését hazánkban.

Ezenkívül további hiányosság, hogy az eddig létrejött intézményekben a nyugati példákhoz képest általában kevés hangsúlyt fektetnek társadalmi problémák feldolgozása. Ugyan mind a Mesemúzeumban, mind a MiniCityben, mind pedig az Eszterházi Tünderkertben vannak erre irányuló kezdeményezések, úgy vélem ennek a témának, tekintettel a hazánkban erősen jelenlévő szociális problémákra, etnikai ellentétekre, mélyszegénységre, hajléktalanságra magas százalékára így véleményem szerint érdemes lenne ebbe az irányba további fejlesztéseket végezni.

Termékeny lehetne továbbá az iskolákkal való szorosabb együttműködés esetleges közös pályázás lehetősége. Ugyan ez az intézmények szinte mindegyikénél megjelenik, úgy érzem mindenben ilyen jellegű intézmények óriási lehetőséget nyújtanak az Eszterházi Tünderkert mintára történő iskolákkal és iskolai pedagógusokkal történő szoros együttműködés kialakítása. Egyrészt mert az ország jelenlegi gazdasági helyzetében a kulturális szférából történő forráskivonások következtében fejlesztésekre elsősorban pályázati pénzekből kerülhet sor, így érdemes a pályázás sikerességének esélyét növelni az összefogással. Másrészt pedig úgy gondolom, hogy a gyermekmúzeum mint új intézménytípus igazán csak ebben a formában tudna lábat vetni hazánkban, így rejlene benne különösen nagy perspektíva, mivel a folyamatos szervezeti együttműködés által létjogosultsága bizonyított lenne, valamint a rendszeres foglalkozások hatására hatékonysága is megsokszorozódna, haszna, jelentősége ezáltal könnyebben szemléltethetővé válna.

Fontosnak tartanám továbbá - és amennyire rálátásom nyílt a témára úgy láttam egyik intézmény esetében se éltek ezzel a lehetőséggel - a gyermekek tervezési folyamatba való bevonását. Értve ezt akár az intézmény megnyitását megelőző széleskörű igényfelmérést akár a

bécsi múzeumban látott gyermektanács példájára. Ez megkönnyíthetné egyrészt a szakemberek munkáját, azáltal, hogy első kézből kapnák a visszajelzést, amire aztán építhetnek, másrészt pedig demokratikusabbá, hitelesebbé tenné az intézményeket.

Végül pedig éppen az intézménytípus kezdeti még bizonytalan státuszából kifolyólag hasznosnak tartanám egy hazai szakmai szervezet létrehozását, ami egyrészt céljának tűzhetné ki a gyermekmúzeumok hazai népszerűsítését, másrészt pedig egy olyan hálózat jönne általa létre, amin keresztül az egyes múzeumok segíthetik egymást, közösen végezhetnek szakmai fejlesztéseket. Másrészt mindenképp hasznosnak tartanám akár ennek a jövőbeli szervezetnek, akár az egyes intézményeknek az európai, illetve világszintű szakmai szervezetekhez való csatlakozását, mivel ezek sokban előre tudnák mozdítani a szakmai fejlődést, továbblépést, tudásuk átadásával nagyban megkönnyíthetnék a hazai szakemberek munkáját.

A fent bemutatott példák alapján megállapítható, hogy a nyugat-európai gyermekmúzeum koncepcióját eddig még nem sikerült teljes mértékben megvalósítani hazánkban.

Ám ezért felesleges és igazságtalan lenne okolni a „felelősöket”, mivel ahogy a dolgozatom elején arra már utaltam a gyermekmúzeumok kialakulásának fontos eleme, hogy annak koncepciója, rendszere, felépítése illeszkedjen az ország társadalmi, tudományos, művészeti hátteréhez ezáltal lehetővé téve a könnyebb befogadást megteremteni a közvetlen kapcsolatot a kiállítás és a valóság közt. Mivel hazánk sok szempontból más fejlettségi szinten áll, más társadalmi, infrastrukturális adottságokkal rendelkezik, így ahhoz, hogy a gyermekmúzeum elérje a tőle várt hatást, így feltétlenül szükséges megtalálni azokat a csatlakozási pontokat, azon területeket ahol esetleges hiányosságok, lemaradások, gyengeségek avagy egyéb általánosabb körülményekből kifolyólag lehetőség nyílik egy gyermekmúzeumi projekt beillesztésére.

Véleményem szerint ennek első lépésben két fő pontja lehetne. Mivel a magyar társadalom számára a gyermekmúzeum műfaja még nagyjából ismeretlen, így véleményem szerint kezdetben nem egy új komplex gyermekmúzeum létrehozásán kéne dolgozni, hanem egyes múzeumok gyerekrészlegének nagyobb hangsúlyt (amennyiben ez egyáltalán már létezik) adni, vagy ilyen részlegeket kialakítani, hogy az emberek az általuk már ismert, elfogadott megbecsült befogadási formától fokozatosan legyenek átvezetve a direkt gyerekekre specializálódott intézmények.

Egy másik illeszkedési pont lehetne egy mozgó gyermekmúzeum létrehozása felzárkóztatási céllal. Mivel Magyarország szerkezetileg mind Ausztriánál, mind a legtöbb nyugat –európai országnál jóval centralizáltabb, az emberek mobilitása pedig alacsonyabb szintű, így egy esetleges a fővárosban létesített múzeum hatóköre, az általa elért gyerekek,

családok száma ebből következően pedig hatékonysága, és sikere is alacsonyabb lenne, mint más nyugati centrumokban elhelyezett múzeumoké. Mindazonáltal éppen Budapest ezen erős központi szerepéből kifolyólag a fővárosi gyerekeknek könnyebb a hozzáférése kulturális javakhoz, kulturális intézményekhez, magasabb színvonalú iskolai képzéshez és mind anyagi mind infrastrukturális helyzetük általánosságban jobb lehetőséget biztosít számukra a fejlődésre.⁵⁵

Azonban rendkívül magas hazánkban az olyan leszakadó régiók, perifériára szoruló társadalmi csoportok száma, akik számára szinte lehetetlennek tűnik a közoktatásban való részvételt (jobb esetben legalább ez adott) bármilyen formában meghaladó fejlesztő, tudományos, művészeti programon való részvétel. Ezért úgy vélem hazánkban különösen nagy lehetőség rejlene a leszakadó régiók gyermekmúzeumi projektbe való felzárkóztató céllal történő bevonásába, például egy úgynevezett mozgó gyermekmúzeum-projekt keretein belül. A mozgó gyermekmúzeum vagy gyermekmúzeum busz az egyre inkább elterjedőben lévő könyvtárbuszok mintájára egy mobil kulturális javakat szállító jármű lenne, mely iskolákkal együttműködésben oktatási programok kiegészítéseként, valamint kistérségi rendezvények kiegészítő rendezvényeként működne, és ezen felületeken igyekezne fejlődést elérni a gyermekmúzeumi módszerek segítségével.

⁵⁵ Ifjúság 2008

5. Összegzés

A dolgozatomban bemutatott intézményeket szemügyre véve határozottan megállapíthatjuk, hogy a magyar gyermekmúzeumi kezdeményezések egyre nagyobb mértékben felelnek meg az intézmény definíció szerinti követelményeinek, egyre jobban közelítenek akár a bemutatott jó példához, akár más Nyugati Európai sikeres intézményhez.

Kutatásom eredményeinek fényében hipotéziseimre reflektálva megállapíthatjuk, hogy a gyermekmúzeumokban az élményszerű tanulás a középpontban áll, nem csupán módszer, hanem az intézménytípus alapja, erre épül, az intézménytípus célja a tanulás természetessé, kellemessé, szórakoztatóvá tétele a gyerekek számára. A múzeumi dolgozókkal valamint az iskolai pedagógusokkal folytatott beszélgetéseim és kérdőíves vizsgálatom során egyértelművé vált számomra, hogy a mind a gyermekek, mind a kísérőik egész máshogy élik meg a gyermekmúzeumban tett látogatást, mint a klasszikus múzeumlátogatást. Élményeik sokkal személyesebbek, mélyrehatóbbak, érzelmmel telibbek. A kiállítás aktív megélése által a múzeumlátogatás mély élményt hagy bennük, az ott elsajátított ismeretanyagok és gyakorlati tapasztalatok mélyebben rögzülnek a személyes kötődés által.

A bemutatott programok és foglalkozások példáján láthatjuk, hogy a gyermekmúzeumokban valóban tudatos kompetenciafejlesztés zajlik abban a reményben, hogy a múzeumi élményszerű tanulás kihat az iskolai tanúlással való viszonyukra is, ezért fontos ezt a kettőt összefüggésbe hozni, hogy eredményesebben hassanak egymásra, és elősegítsék egy interdiszciplináris gondolkodásmód kialakulását. Az utolsó két elemzett múzeum a Mesemúzeum és a fertődi Eszterházi Tündérbkert vizsgálata során megfigyelhettük, hogy az intézmények határozottan törekednek az iskolákkal összehangolható és összehangolt működésre, programjaikat úgy alakítják ki, hogy minél nagyobb érintkezési felületet nyújtsanak a tananyaghoz, annak érdekében, hogy a múzeumlátogatás órai anyagba való beépítését megkönnyítsék, és ezáltal támogassák az iskolai kompetenciafejlesztést. Kérdőíves felmérésemből, valamint a fertődi múzeum igazgatójával folytatott beszélgetésből kiderült, hogy a tanárok teljes mértékben nyitottak az új intézménytípussal való szervezett és rendszeres együttműködésre, az ezekkel való együttműködést hasznosnak és termékenynek látják.

Kutatásom későbbi kiterjesztése, továbbvitele során további széleskörű vizsgálatokat szeretnék végezni az iskolák és a gyermekmúzeumok együttműködési formáiról és azok hatékonyságáról, mind a hazai kezdeményezések mind külföldi ilyen jellegű együttműködések vonatkozásában. A fertődi Eszterházi Tündérbkert megnyitása után szeretnék folyamatos elégedettségméréseket készíteni, s megfigyelni, hogy mennyiben sikerül kivitelezni az iskolák,

óvodák és a gyermekmúzeum hazánkban eddig példátlan összefonódását és ezen tapasztalatok alapján elemezni szeretném az ehhez hasonló társulások létrejöttének esélyeit Magyarország más részeiben.

Véleményem szerint az általam vizsgált intézmények múzeumpedagógiai módszereinek újszerűségéből, az intézmények dinamikus fejlődéséből valamint a közönség egyöntetű pozitív fogadtatásából arra a következtetésre juthatunk, hogy a gyermekmúzeum intézményének mint egy új, hiánypótló intézménytípusnak van jövője Magyarországon.

Bibliográfia

Könyvek:

Benedek Mariann (2012): A kulturális fogyasztás Budapesti színterei. In: Antalóczy Tímea, Füstös László, Hankiss Elemér (szerk): Mire jó a kultúra? Magna Produkció. Budapest.

Brodel, Marijke (2005): Museumspädagogische Arbeit in Kinder- und Jugendmuseen - Eine Übersicht über Entstehung, Legitimation und derzeitige Situation dieser Museumsgattung. Taschenbuch. Bielefeld.

Éber Márk Áron (2007): Élménytársadalom. Gerhard Schulze koncepciójának tudás- és társadalomelméleti összefüggéseiről. ELTE Társadalomtudományi Kar. Budapest.

Huizinga, Johan (1990): Homo Ludens. Universum Kiadó, Szeged.

König, Gabriele (1999): Kinder- und Jugendmuseen: Genese und Entwicklung einer Museumsgattung; Impulse für ein besucherorientiertes Museumskonzept. Fulda.

Liebich, Hamio – Zacharias, Wolfgang (1987): Vom Umgang mit den Dingen: auf dem Weg zum Kinder- und Jugendmuseum; ein Reader zur Museumspädagogik heute. München.

Németh András (1996): A reformpedagógia múltja és jelene. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.

Pearce, John (1998): Centres for curiosity and imagination. When is a museum not a museum? Calouste Gulbenkian Foundation. London.

Puczkó László - Rátz Tamara (2011): Az attrakciótól az élményig Budapest. Akadémiai Kiadó.

Riesman, David (1983): A magányos tömeg. Budapest. Közgazdasági És Jogi Kiadó. 1983.

Schreiber, Ursula (1998): Kindermuseen in Deutschland: Grundlagen, Konzepte, Praxisformen. Unna.

Simon, Nina: The Participatory Museum. Museum 2.0, 2010.

Vásárhelyi Tamás - Kárpáti Andrea(szerk.) (2009): A múzeumi tanulás kézikönyve. Továbbképző tanfolyami jegyzet. Magyar Természettudományi Múzeum. ELTE TTK Multimédiapedagógiai és Információtechnológiai Központ. Budapest.

Schulz, Matthias (2006): Kindermuseen in Deutschland - Bestandsaufnahme, Strukturierung und neue Entwicklungen. GRIN Verlag. München.

Worm, Nel (szerk.) (1994): HANDS ON! Kinder – und Jugendmuseum. Kulturort mit Zukunft. Bundesverband der Jugendkunstschulen und Kulturpädagogischen Einrichtungen e. V. Unna.

Tanulmányok:

Balázs I., Ostorics L., Szalay B., Szepesi I.(2010): A PISA2009 tartalmi és technikai jellemzői. Oktatási Hivatal. Budapest.

Brüninghaus-Knubel, Cornelia (1999): Kinder- und Jugendmuseen: Konzepte von Museen für Zielgruppen. In: *Museumskunde*. 64/2. p.53-59.

Haas, Claudia (2007): Families and Children challenging Museums. In: Barry Lord (szerk.): *The Manual of Museum Learning*. AltaMira Press. Plymouth. p. 49-53.

Kiszely Márta –Szecsődy Kristóf (2012): A kulturális élet szerepe az (egyéni és szociális) készségek fejlődésében és ápolásában. In: Antalóczy Tímea, Füstös László, Hankiss Elemér (szerk.): *Mira jó a kultúra? Magna Produkció*. Budapest.

Koltai Zsuzsa(2011): A múzeumi kultúráközvetítés innovációját ösztönző tényezők Magyarországon. In: Sipos Anna Magdolna- Zalay Szabolcs-Mészárosné Szentirányi Zita (szerk.): *A kultúra anatómiája, a kultúra anatómusa. Tanulmánykötet a 65 éves Agárdi Péter tiszteletére*. PTE FEEK.Pécs. p. 173-183.

Koltai Zsuzsa (2007): A múzeumok élethosszig tartó tanulással kapcsolatos új feladatai, kihívásai és lehetőségei az amerikai szakirodalom és gyakorlat tükrében. In: *Tudásmenedzsment*. VIII./2. p. 61-68.

Koltai Zsuzsa (2011): A múzeumi kultúráközvetítés változó világa. In: *Iskolakultúra 41. szám*. Iskolakultúra. Veszprém.

Ménasse-Wiesbauer, Elisabeth (2007): Zoom Children's Museum – The first hands-on Museum for children and families in Vienna. In: Barry Lord (szerk.):*The Manual of Museum Learning*. AltaMira Press. Plymouth. p.54-61.

Popp, Kristine (2002): Mit allen Sinnen lernen: Das Kindermuseum Nürnberg. In: *Kultur & Technik. Zeitschrift des Deutschen Museums*. Jg.25, H. 4, p.38-41

Szakedolgozatok:

Dr. Cseri Zsuzsanna (2012): Amikor a mese valósággá válik... Mesemúzeum és Meseműhely – Egy új múzeumi projekt Budán. Szakedolgozat. Moholy-Nagy Művészeti Egyetem. Budapest.

Thenius, Christiane (2011): ZOOM Kindermuseum Online. Interaktive Website und Social Media für Kinder von 6 bis 12 Jahren. Abschlussarbeit. Lehrgang „Kultur & Organisation“. Wien.Universität Wien, Institut für Kulturkonzepte.

Harrasser, Doris (2010): (Dis)playing Science.Eine ethnographische Studie über die Inszenierung und Performanz vonexperimentellen Wissensformen im ZOOM Kindermuseum in Wien. Wien. Universität Wien.

Internetes források:

Online cikkek, tanulmányok:

Griffin, Des - Paroissien, Leon (2011): Understanding Museums: Australian Museums and Museology, National Museum of Australia. National Museum of Australia.

http://nma.gov.au/research/understanding-museums/lib/pdf/Understanding_Museums_whole_2011.pdf 2012.11.14.

Kelly, Claudia: Family visitors to museums in Australia. In: Understanding museums. http://www.nma.gov.au/research/understanding-museums/LKelly_2011.html 2012.11.11

Pintérné Gergics Ágnes: Gyermekmúzeum Győrben. <http://www.spanyolnatha.hu/print.php?id=2293&menu=archivum> 2012.11.10.

Kindermuseen sind keine überdachten Abenteuerspielplätze. Museumspädagogin König über den Bildungsort Kindermuseum (08. 11. 2001) <http://www.bildungserver.de/innovationsportal/bildungplus.html?artid=54> 2012.11.03

Weber, Traudel: Tanulás az iskolákban és tanulás a múzeumokban: milyen módszerek segítik elő jobban az aktív tanulást? Deutsches Museum, München. http://www.museoscienza.org/smec/manual/02_general%20chapters_all%20languages/02.6_tanulas%20az%20iskolakban%20es%20tanulas%20a%20muzeumokban_hu.pdf 2012.11.17.

Intézmények honlapjai:

<http://www.kindermuseum.at> 2013.01.07.

<http://mesemuzeum.hu/> 2013.01.07.

<http://www.mini.city.hu/> 2013.01.07.

<http://www.csodakpalotaja.hu/> 2013.01.07.

http://www.artmuz.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=114:gyermekmuzeum-2010&Itemid=110&lang=en 2012.01.07.

<http://www.discover.org.uk/> 2013.01.05.

www.roalddahlmuseum.org/ 2013.01.05.

<http://www.storymuseum.org.uk/> 2013.01.05.

<http://www.labyrinth-kindermuseum.de/> 2013.01.05.

<http://www.childrensmuseums.org/> 2012.12.29.

<http://www.childrensmuseums.org/index.php/publications.html> 2012.11.07.

<http://www.museumspaedagogik.org/index.php4> 2012.11.24.

<http://www.bildungserver.de/Konzepte-von-Kindermuseen-und-Museumspaedagogik-3194.html> 2012.11.07.

<http://www.hands-on-international.net/home.asp?p=1-0> 2012.11.07.

Múzeumi kiadványok:

Association of Children's Museums

Association of Children's Museums (1992.2012.): Standards for Professional Practice in Children's Museums.

Association of Children's Museums (2005): The Case for Children's Museums. Washington D.C.

ZOOM Kindermuseum

ZOOM KINDERMUSEUM. Jahresbericht 2011

ZOOM KINDERMUSEUM 2012/13-as őszi programfüzet iskolák részére

ZOOM KINDERMUSEUM 2012/13-as őszi programfüzet óvodák részére

Eszterházi Tündérbkert

Tematikus foglalkozások iskolások részére – óravázlat (belső anyag)

Műhelyfoglalkozások óvodások részére- óravázlat (belső anyag)

Szóbeli források:

Interjú Christiane Thenius-szal, a Zoom Kindermuseum Marketing osztályvezetőjével. Bécs. Zoom Kindermuseum. 2012.10.19.

Interjú Helmich Katalinnal, a Mesemúzeum vezetőjével, múzeumpedagógusával. Budapest. Mesemúzeum. 2012. 10. 25.

Varga Kálmánnal a Műemlékek Nemzeti Gondnokságának igazgatójával. Budapest. Műemlékek Nemzeti Gondnokságának irodája. 2012.12.17.

Telefonos interjú Mizda Katalinnal, a Csodák Palotája ügyvezető igazgatójával. 2012.12.06.

Mellékletek

1. számú melléklet

Interjú a bécsi ZOOM Kindermuseum Marketingosztályának vezetőjével

Interviewfragen

Forschung zur Masterarbeit

„Museumspädagogische Innovationen in dem Zoom Kindermuseum und die Möglichkeiten der Entwicklung von Kindermuseen in Ungarn“

Vilja Arató

Mag. Christiane Thenius, Marketing

1. Beruflicher Werdegang

- a. Woraus besteht hier Ihre Tätigkeit hier beim Zoom?
- b. Was für Qualifikation braucht man um im Zoom Museum arbeiten zu können?
- c. Wie viele Mitarbeiter sind für Marketing zuständig? Gibt es eine direkte Marketing Abteilung?
- d. Was reizt Ihnen an dem Job? Was mögen Sie am Meisten an dem Job?
- e. Wo sehen Sie Schwierigkeiten in Ihre Aufgaben?
- f. Woran würde Sie gerne ändern? Was /welche Kommunikationskanäle würden Sie gerne weiterentwickeln?

2. Kommunikation nach Außen

- a. Wen wollen Sie vor allem ansprechen? Wer ist die Zielgruppe? Und wer kommt ins Museum?
- b. Haben Sie spezielle Formen um direkt Kinder anzusprechen?
- c. Welche museumspädagogische Mittel benutzen Sie um (mehr) Besucher in das Museum zu ziehen?
- d. Welche Kanal funktionier nach ihre Erfahrungen am Besten?
- e. Für wen ist die Website gemeint?

- f. Haben Sie/planen Sie ein extra Website für Kinder?
- g. Hat die Website viel Besucher? Wissen Sie ob viele es regelmäßig gucken?
- h. Wie halten Sie den Kontakt mit Schulen? Haben Sie gemeinsame Programme?
- i. Haben Sie feste Kooperationen mit andere Institutionen?

3. Feedback

- a. Sammeln Sie kontinuierlich/ regelmäßig Feedback oder nur bei einige besondere Ereignisse?
- b. Wie sammeln Sie Feedbacks? Von wem? Und mit welchem Methoden?
- c. Funktionert es erfolgreich? Könnten Sie die auftauchende Defizite, Beschwerden erfolgreich behandel?
- d. Haben Sie auch Programme Lösungen für wiederholende Befragung von dem selben Kinder um den eventuellen Fortschritt, Veränderung zu überprüfen können?
Wenn ja, wie?
- e. Wie werden die Mitglieder des Kinderbeirat ausgewählt?

4. Freiwillige

- a. Haben Sie regelmäßig Volunteere?
- b. Wie kommen die Volunteere ins Museum?
- c. Haben Sie dafür extra Ausschreibungen oder melden sich die Freiwillige selbst?
- d. In welche Aufgabenfelder können sie arbeiten?

Interjúkérdések
Zoom Kindermuseum
Christiane Theneus –Marketing

1. Szakmai út

- a. Mi a feladata itt? Miből áll a tevékenységi köre a ZOOM-nál?
- b. Milyen végzettséggel kell valakinek rendelkeznie ahhoz, hogy a múzeumban dolgozhasson?
- c. Hány ember felelős a Marketing feladatokért? Van-e egy külön Marketing osztályuk?
- d. Mit szeret különösen a munkájában?
- e. Miben látja a munkája nehézségeit, problémáit?
- f. Min változtatna szívesen? Milyen területen látna még szívesen fejlődést?

2. Kommunikáció

- a. Kiket akarnak megszólítani? Ki a célcsoport? Kik a múzeum fő látogatói?
- b. Vannak speciális módszereik a gyerekek megszólítására?
- c. Milyen múzeumpedagógiai módszerekkel próbálják a múzeumba vonzani a látogatókat?
- d. Tapasztalatai szerint melyik csatorna a leghatékonyabb?
- e. A honlapjuk első sorba kinek szól?
- f. Sokan látogatják a honlapot? Vannak rendszeres látogatói?
- g. Van a múzeumnak vagy terveznek egy külön gyerek honlapot?
- h. Milyen formában tartják a kapcsolatot az iskolákkal? Vannak közös szervezésű programjaik?
- i. Vannak más intézményekkel való együttműködések?

3. Visszajelzés

- a. Rendszeresen/folyamatosan gyűjtik a visszajelzéseket vagy csak bizonyos különleges alkalmak kapcsán?
- b. Hogyan szereznek visszajelzést, értékelést? Kitől? Milyen módszerekkel?
- c. Sikeresnek minősítené ezt a módszert?
- d. A beérkező visszajelzéseket, panaszokat, hiányosságok jelzését hatékonyan sikerül kezelni? Építenek a kritikára?

- e. Vannak arra irányuló törekvéseik hogy a elégedettségi felmérést, visszajelzést csináltassanak ugyanazokkal a gyerekekkel többször bizonyos idő eltelte után, hogy lássák az esetleges változást, fejlődést, a múzeum rájuk gyakorolt hatását? Ha igen milyen formában történik ez?
- f. Hogyan működik a gyerektanács? Mi szerint választják ki a tagjait?

4. Munkatársak

- a. Van a múzeumnak saját önkéntes programja? Fogad önkénteseket?
- b. Hogy kerülhetnek az önkéntesek a múzeumba?
- c. Az önkéntesek kiírásra jelentkeznek vagy maguktól?
- d. Milyen feladatköröket töltenek be?

2.számú melléklet

Interjú a magyar gyermekmúzeumi kezdeményezések vezetőivel

Interjúvázlat - MiniCity, Csodák palotája, Győri Gyermekmúzeum -

5. Az intézményről

1. Mi az intézményük hivatalos megnevezése? Dolgoznak-e a gyermekmúzeum kifejezéssel?
2. Mik a fő célkitűzéseik? Miből áll a tevékenységük?
3. Milyen programok vannak/ vannak tervben az intézményben? Kik tartják ezeket a programokat? Milyen végzettségűek az alkalmazottak?
4. Miben látja az intézmény fő funkcióját? Milyen készségeket fejleszt, mit tanulhat, mit kaphat itt egy gyerek?
5. Mi az intézményben tartott foglalkozások célja?
6. Milyen múzeumpedagógiai módszerekkel dolgoznak?
7. Van az intézménynek múzeumpedagógiai munkatársa(i)? Amennyiben igen miből áll az ő feladatköre?

2. Gyermekmúzeumok

1. Intézményük koncepciójának kidolgozásánál alapoztak-e tudatosan a gyermekmúzeumok alapelveire?
2. Kapcsolatban állnak valamely központi gyermekmúzeumi szervezettel? (Association of Children's Museums, Hands On Europe...)
3. Az intézmény kialakításánál vettek-e például valamilyen hasonló profilú intézményt? (akár gyermekmúzeum, akár nem) Ha igen melyiket, mennyiben?
4. Ön szerint mi a gyermekmúzeumok legfontosabb funkciója?
5. Ön járt már több gyermekmúzeumban? Ha igen hol? Mi tetszett Önnek különösen az adott intézményben?
6. Mit gondol mi különbözteti meg az Önök intézményét más/a gyermekmúzeumoktól? Mi a különlegessége, specialitása, fő erőssége?
7. Milyen területen látsz nehézségeket, problémákat?
8. Min változtatna szívesen? Milyen területen látna még szívesen fejlődést? Milyen terveitek vannak a továbbiakra?

9. Véleménye szerint milyen hatással vannak a gyermekmúzeumok a gyerekekre? Mennyire, miben, hogyan befolyásolják őket? (hosszútávon-rövidtávon)

6. Kommunikáció

1. Kiket akarnak megszólítani?
2. Ki a célcsoport? Kik a múzeum fő látogatói?
3. Vannak speciális módszereik a gyerekek megszólítására?
4. Milyen módszerekkel próbálják a múzeumba vonzani a látogatókat?
5. Tapasztalatai szerint melyik csatorna a leghatékonyabb?
6. A honlapjuk első sorba kinek szól? Van külön gyerekeknek szóló honlapjuk, honlap részük vagy terveznek esetleg ilyen?
7. Hogyan veszik föl illetve hogy tartják az iskolákkal, óvodákkal a kapcsolatot?
8. Van vagy terveznek-e együttműködést más intézményekkel?

7. Visszajelzés

1. Rendszeresen/folyamatosan gyűjtik a visszajelzéseket vagy csak bizonyos különleges alkalmak kapcsán?
2. Hogyan szereznek visszajelzést, értékelést? Kitől? Milyen módszerekkel?
3. Vannak arra irányuló törekvéseik hogy a elégedettségi felmérést, visszajelzést csináltassanak ugyanazokkal a gyerekekkel többször bizonyos idő eltelte után, hogy lássák az esetleges változást, fejlődést, a múzeum rájuk gyakorolt hatását? Ha igen milyen formában történik ez?
4. Az Ön érzése, tapasztalata szerint milyen az intézmény megítélése Budapesten/Győrben/Magyarországon? Milyen a híre? Mennyire él az emberek tudatában, mennyire elismert?

3.számú melléklet

Interjú a Műemlékek Nemzeti Gondnokságának igazgatójával, Varga Kálmánnal

Interjúvázlat

1. Honnan jött a gyermekmúzeum alapítás ötlete?
2. Hogyan zajlott a pályázás? Ki vesz részt a kialakításban? Milyen szakemberekkel terveznek együtt dolgozni?
10. Intézményük koncepciójának kidolgozásánál alapoztak-e tudatosan a gyermekmúzeumok alapelveire?
11. Kapcsolatban állnak valamely központi gyermekmúzeumi szervezettel? (Assotiation of Children's Museums, Hands On Europe...)
12. Az intézmény kialakításánál vettek-e például valamilyen hasonló profilú intézményt? (akár gyermekmúzeum, akár nem) Ha igen melyiket, mennyiben?
13. Ön járt már több gyerekmúzeumban? Ha igen hol? Mi tetszett Önnek különösen az adott intézményben?
14. Mennyire tekinti pl a Mesemúzeumot konkurenciának? Kommunikálnak-e? Együttműködnek-e? (Győr)
15. Mik a fő célkitűzéseik? Miről áll majd a tevékenységük?
16. Milyen programok lesznek az intézményben? Kik tartják ezeket a programokat? Milyen végzettségűek az alkalmazottak?
17. Van az intézménynek múzeumpedagógiai munkatársa(i)? Amennyiben igen miből áll az ő feladatköre?
18. Mi lesz az intézményben tartott foglalkozások célja?
19. Milyen múzeumpedagógiai módszerekkel szeretnének dolgozni?
20. Mit gondol mi különbözteti meg az Önök intézményét más/a gyerekmúzeumoktól? Mi a különlegessége, profilja? specialitása, fő erőssége?
21. Milyen területen lát nehézségeket, problémákat?

Kommunikáció

9. Kiket akarnak megszólítani? Ki a célcsoport? Kik a múzeum fő látogatói? (korosztály, földrajzilag)
10. Vannak speciális módszereik a gyerekek megszólítására?
11. Milyen módszerekkel próbálják a múzeumba vonzani a látogatókat?

12. Hogyan veszik föl illetve hogy tartják az iskolákkal, óvodákkal a kapcsolatot?
13. Van vagy terveznek-e együttműködést más intézményekkel?
14. Tervezi- e a múzeum közoktatásba való beépítését, együttműködést? Milyen lehetőségeket lát erre? (Somogy Megyei M.I.)
15. Mennyiben tudja kiegészíteni, alátámasztani az iskolai kompetenciafejlesztést?
16. Mennyiben érintik a változások a terveket?

4. számú melléklet

Kérdőív általános iskolai pedagógusoknak

Kérdőív a Mesemúzeumban tett látogatásról

Arató Vilja vagyok a Pécsi Tudományegyetem Kulturális mediáció mesterszakának másodéves hallgatója. Szakdolgozatomat a gyerekmúzeumokban zajló múzeumpedagógiai foglalkozásokról, ott megjelenő módszerekről írom. A dolgozatomban szeretném megvizsgálni a magyarországi gyermekmúzeumok és az iskolák közti együttműködés lehetséges formáit. Ehhez a kutatáshoz szeretném a segítségét kérni az alábbi kérdőív kitöltésével.

Köszönöm szépen a segítséget!

- 1. Milyen csoporttal vett részt a Mesemúzeum foglalkozásán?**
- 2. Milyen óra keretében látogattak el a múzeumba?**
- 3. Milyen foglalkozáson vettek részt?**
- 4. Mi nyújtotta a gyerekeknek a legnagyobb élményt a múzeumlátogatás során?**
- 5. Más volt-e, illetve ha igen mennyiben volt más a Mesemúzeumban tett látogatás, mint egy hagyományos múzeumlátogatás?**
- 6. Ön hogy látja, milyen készségeiket fejleszthették a foglalkozáson keresztül a gyerekek?**

- 7. Feldolgozta utólag a múzeumlátogatást a csoporttal valamilyen formában?**
- 8. Mennyiben tudta beledolgozni a múzeumlátogatást a tantervbe?**
- 9. Milyen pluszt tud hozzáadni egy ilyen jellegű múzeumban tett látogatás az iskolai oktatáshoz?**
- 10. Hogyan kapcsolható össze vele? Hogyan illeszthető be a közoktatásba?**
- 11. Mennyiben tudja kiegészíteni, alátámasztani az iskolai kompetenciafejlesztést?**
- 12. Tervezi máskor is elhozni ugyanezt a csoportot a múzeum más foglalkozására?**
- 13. Érdekelne egy rendszeres együttműködés a múzeummal? Milyen ötletei lennének ehhez?**

Köszönöm a segítségét!
Arató Vilja
PTE FEEK
Kulturális mediáció
II. évfolyam, 1. félév
arato.vilja@gmail.com
06 70 77 33 024